

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN
Y CULTURA
Presidencia de la República
del Paraguay

REPÚBLICA DEL PARAGUAY

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA

Fernando Lugo Méndez

Presidente de la República del Paraguay

Victor Ríos Ojeda

Ministro de Educación y Cultura

Diana Serafini

Viceministra de Educación para la
Gestión Educativa

Héctor Salvador Valdez Alé

Viceministro de Educación para el
Desarrollo Educativo

Dora Inés Perrota

Directora General de Educación Inicial
y Escolar Básica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Currículum,
Evaluación y Orientación

Marta López

Directora de Educación Escolar Básica

ÑE'Ê ÑEPYRÛ

Mitäkuimba'e ha mitäkuña 5° gradogua:

Ñane retä Paraguái niko heta mba'e oha'arö ndehegui. Ko'äça, nemitäme, oha'arö eñembokatupyry jahechápa eipytyvö nde ha opavave ñane retägua oñakärapu'äve haçua ohóvo ára ha ára. Eñembokatupyrykuévo rehóvo nemoirühína nde rogayguakuéra, ne mbo'ehára ha avei ne aranduka. Reikotevë niko kóva rehe ikatu haçuáicha ne mbo'ehára ha ndevoi avei pembohape pehóvo kuaapy ijapyra'yva.

Añetehápe niko pe aranduka jeguereko tuicha mba'e. Upéva oiramo py'eterei osëta opavavete umi mba'e mbo'ehakoty'pe ojejapóva ha sapy'arei ndaipórirö katu hasyvéta ha ipukuvéta ndéve ha ne mbo'ehárape avei umi mbo'epy oñembohapeséva.

Upéva rupi, che py'arory kóina ijávo chéve amoçuahëmi haçua nde pópe ko aranduka, nderehehápe ojejapova'ekue. Kóva ha hendive 7 ambue aranduka oguerekopaita opaita mba'e katuate reñemoaranduva'erä ko mbo'esyrýpe. Rehechaháicha ko aranduka ojehai guarani ha castellanope, upéva oñeçuenohë upéicha ikatu haçuáicha nde eipurú ne ñe'ëteépe: nde ndekatupyryvërö guaraníme, upéicharamo eipurúta upe ñe'ëme ojehaihápe ha katu nde reñe'ëvéramo castellanope, upéicharamo eipurúta upe ñe'ëme ojehaihápe.

Ne mbo'ehára nepytyvöta eipurú porä haçua ko aranduka. Ipype oï hetaiterei mba'e porä nepytyvötava eikuaave haçua heta mba'e pyahu, eñembokatupyry haçua jahechápa ejapokuaa hetaita mba'e techapyräva ha, amo ipahápe, tanearanduve rehóvo, toiko ndehegui máva ideprovéchova hogayguápe, itávape ha hetäme.

Eñangareko poräkena ko aranduka rehe, ani embyai térä ehaiparei hese. Äça ary oútavape, ambue nde rapicha oikétava ko mbo'esyrýpe oipurujeýta kóva ko aranduka.

Ipahápe, romomandu'asemínte ko mba'e opavave oikuaáva ha oguerekóva ikorasöme: "Tavýgui niko heñói mboriahu". Upéva rupi, mburuvichakuéra ha mayma ñane retägua oñehá'ambaite jahechápa nde ha opavavéva ñañemoarandu jahávo. Jajykeko oñondive. Upéicharamo jahapo'óta mboriahu ñane retägui ha ñama'ë mombyrýta ñapyrú mbaretégui ambue tetänguéraicha avei. Eñemoarandúkena!

Nde rayhuhára,

Victor Ríos Ojeda
Ministro de Educación y Cultura

Bajorrelieve donado por el Gobierno Español al Paraguay. Ubicado en la fachada de la Catedral. Representa el encuentro entre la cultura española y la guaraní.

Ficha técnica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Curriculum,
Evaluación y Orientación.

Lidia Manuela Fabio de Garay

Jefa del Departamento de Apoyo a la
Implementación Curricular en Medios Educativos

Edgar Osvaldo Brizuela Vera

Jefe del Departamento de Diseño Curricular

Nidia Ester Caballero de Sosa

Jefa del Departamento de
Evaluación Curricular

Rosalía Diana Larrosa Nunes

Jefa del Departamento de
Investigación Curricular

Elaboradores

Rubén Darío Argüello Godoy (Coordinador)
Guido Raúl González Martínez
María Estela Báez de Armoa
Silveria Concepción Laguardia Viñales

Versión Guaraní

Diana Miguela Riquelme de Jara
Eusebio Orlando Hermsilla Alviles
Liz Josefina Recalde de Nuñez
Loida Mongelós de Hermsilla

Lidia Manuela Fabio de Garay
María Esther Rossanna Centurión
María Teresa Orué Marecos
Nancy Oilda Benítez Ojeda

Revisión y ajustes

Maura Graciela López

Diseño y Diagramación

Hai Editorial S.R.L.

Ko'ã ta'anga ohechaukáta ñandéve ñane rembiaporã

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mba'épa ojehupytyse upe mbo'épy rupive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oñepyrûha mbo'épy

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha marandu mbo'épy rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha reikuaa haæua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mandu'arã.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane 'año.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñane irû ndive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe ñamba'apotaha ñande rogay-gua ndive

Mba'épa jajuhúta arandukápe: Moöpa oîpeteîtei

Mbo'epy aty

Mba'épa jaikuaáta

Togue

**Ñane retã región
Cuenca del Plata pe**

Paraguái colonia ramo guare siglo XVI pe.

Paraguái colonia ramo guare siglo XVII ha XVIII pe.

Moöpa opyta ñane retã.

Símbolo yvy ape ñemoha'anga rehegua.

Ñane retã socioeconomía avei ambue tetã oîva región héravape Cuenca del Plata.

Patrimonio turístico nacional.

**Ñande niko
tekove ha
tavaygua**

Autoestima ha identidad personal avei social.

Identidad nacional.

Mba'éichapa ikatu opa conflicto.

Ogaygua derecho.

Mbo'epy aty I. ÑANE RETÃ REGIÓN CUENCA DEL PLATA PE

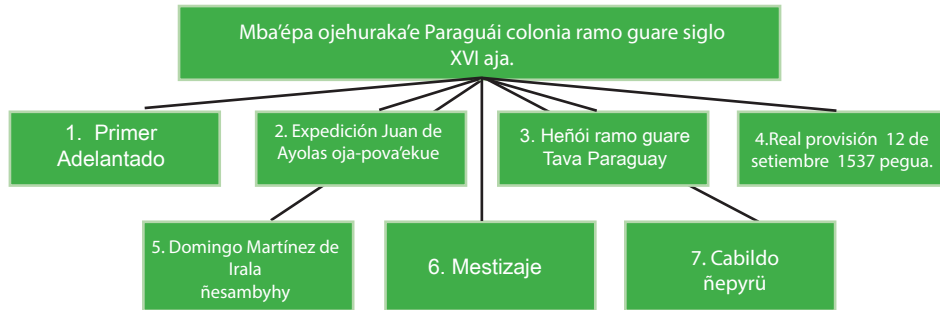
Mba'épa ojuhupytise mbo'epy rupive

- Ojeporeka momarandúre oikuaa haæua mba'épa ojuhuraka'é Paraguái colonia ramo guare siglo XVI aja.
- Ojeporeka momarandúre oikuaa haæua mba'épa ojuhuraka'é Paraguái colonia ramo guare siglo XVII ha XVIII aja.
- Oikuaa moõpa opyta Paraguái ambuekuéra tetã ndive oiva Cuenca del Río de la Plata pe.
- Oipuru simbología omoñe'ê haæua yvy ape ñemoha'anga.
- Ohechakuaa mba'éichapa ñane retã socioeconomía avei ambue tetã oiva región Cuenca del Plata pe.
- Ohechakuaa mba'éichapa ñane patrimonio turístico.

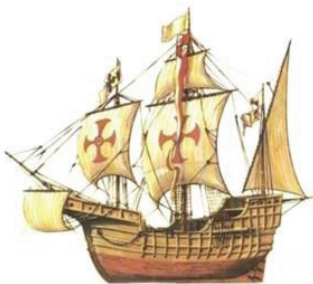
Mba'épa ojehuraka'e Paraguái colonia ramo guare siglo XVI aja.

Ko mbo'épy rupive jaikuaáta:

Primer Adelantado

1. Ajesareko ta'angakuérare ha amba'apo ojejerureháicha chéve:

La Santa Maria
Nave Capitana

<http://www.blogcurioso.com/carabela-santa-maria-nao/>

<http://www.laguia2000.com/america-hispanica/la-sociedad-coloniae>

<http://www.miniaturasjm.com/uniformologia/uniformes-los-conquistadores-espaoles/>

- a) Mba'eichagua aópa ojepuruva'ekue siglo XV pe.
- ä) Mba'épepa ojoavy ao ojepuruva'ekue siglo XV ko'açaguágui.
- ch) Amombe'u mba'eichagua barco jahecha ta'angápe.
- e) Amombe'u mba'épepa ojoavy mba'yругuata ojepuruva'ekue siglo XV pe umi ojepuruva ko'açaguágui.

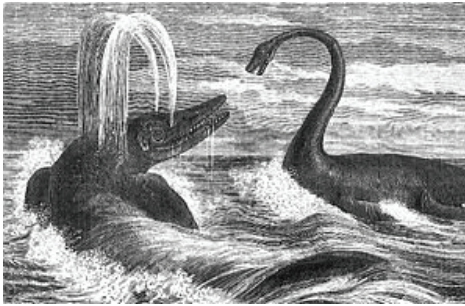

Reikuaápa...

Yma guare marinero Europa pegua okyhyjeva'ekue oho ha-çua barco rupive mombyry ha'ekuéra oikohágui, uperö ojejueroviava'ekue horizonte gotyo oiha petei abismo oikohá-pe mymba vaiete ha tuichaitéva. Ko jerovia oigui heta ary aja umi europeo ndohói mombyryete ha, upévare ndojuhúi hikuái tenda pyahu.

2. Jajesareko ta'angáre ha jahai mbohovái ko'ã porandúpe çuarä:

- a) Mba'éichapa oñeñanduva'ekue marinero yma guare oikuaávo mombe'ugua'u oje-hechavaichagua ta'angápe.
- ä) Nde reiméramo gua'u peteí expedición Siglo XV reheguápe, mba'épa eréta ambue ne irünguérape okyhyjéva abismo chugui oïmo'áva oïha yguasu ruguaitépe.

Ñamoñeë

Primer Adelantado Cuenca Río de la Plata pegua

Peteí categoría militar ha'éva'ekue ymave pe adelantazgo. Siglo XV pe karai Rey omoi aty sambyhyháramo máva oñembohéravape Adelantado. Upe máva ohova'ekue Rey España rekovia ambue hendápe, techapyrä: oi jave jehomomyry yguasu rupive pe Adelantado oisämbyhy iñirünguérape.

América gotyo jeju Karai Rey rérape oñepyrü adelantazgo reheve. Oiko haçua conquista, rey España pegua Carlos V omboguapy héra Capitulación 21 de mayo ary 1534 peguáre, upe kuation rupive oiko Don Pedro de Mendoza gui Primer Adelantado Río de la Plata pegua.

Don Pedro de Mendoza ha'évo Primer Adelantado oguereko beneficio avei obligación; ko'áva oimbaite Capitulación Toledo reheguápe. Umi beneficio apytépe jajuhu: Título Adelantado, oñemeë avei chupe ambuekuéra título: Conde moköi teko rehe (imba'erä ha iñemoñaréme çuarä), Capitán General ha Justicia Mayor. Obligación apytépe katu jajuhu ojavova'eräha ko'ã mba'e: a) Omoñepyrü ijeheguiete expedición, ä) Oheka tape ohóva Alto Peru peve, oipurúvo tape ohohague rupi Juan Díaz de Solís, ch) Omombarete umi español ñeime Río de la Plata pe ha, e) Oñangareko jurisdicción castellana rehe oiháicha Tratado de Tordesillaspe, upevarä omopu'áva'erä fortaleza ita guiguáva. Peteiva hembiaapo ojavokuévo Don Pedro de Mendoza omoñepyrü expedición ijeheguiete. Upévare osë iñirünguéra ndive puerto hérava San Lúcar gui agosto 1535 pe ha oçuahë Río de la Plata.

Tembiasa ha mombe'upy Don Pedro omoirüva'ekue Carlos V pe osakea haçua Roma ha upe ñemondágui oipuru pirapire oikotevéva oho haçua Américape.

Reikuaápa... 72 kavaju ha yegua ypykue oguerojava'ekue pe Primer Adelantado.

pe enero 1536 jave. Upe arýpe, oçuahëvo febrero, omopu'äuka petei fuerte vyvraguiguáva (upe tendápe oigui heta ka'aguy ha yvy katu ojepyso joja) oñemboherava'ekue upe oga guasúpe "Nuestra Señora del Buen Ayre", umi navegante ojeroviajoágui hese.

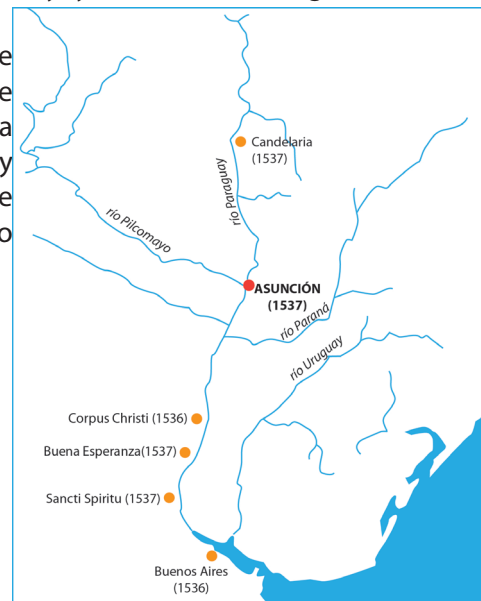
Umi expedicionario ñepyrüetegua ojuhuva'ekue moköi problema naiporäietéva; peteiva, ndojuhúi ñande ypykuéra oñemitykuaáva ha, ambuéva umi querandie ñande ypykuéra oikóva upe rupi, oñorairösénte voi. Umi marinero expedicionario apytépe ndaipóri avei oñemitykuaáva ha upévare oñandukuaa hikuái py'eterei tembi'u ipokäha, upémarö Don Pedro de Mendoza omondo Juan de Ayolas ha'éva ilugarteniente oho haçua oheka hi'upyrä avei ojeporeka haçua tape oguhëva Alto Peru peve, upe tendápe oi opaichagua metal iporäitereíva ha ojepotaitéva. Upe exploración rupive Juan de Ayolas ha Domingo Martínez de Irala omopu'äuka fuerte herava'ekue Corpus Christi 15 de junio ary 1536 ramo guare.

Tembiasa ha mombe'ugua'u... Ulrich Schmidl, cronista ha militar alemán omombe'u umi conquistador yma guare ndoguerékóigui tembi'u ha ani haçua omano ñembyahýigui ambuekuéra conquistador rehe ojuhuhaguéicha, ho'u-va'ekue hikuái iñirünguéra re'öngue, tekotevéramo.

Juan de Ayolas ha iñirünguéra ojevy fuerte Buen Ayrepe ha ohechakuaa hikuái heta mba'e noiporäiha ñande ypykuéra oúgui oñorairö umi upépe oikóva ndive avei opa hi'upyrä. Ko'ä mba'e ojuhúgui, umi expedicionario oñemongeta Don Pedro de Mendoza ndive oho haçua hikuái syry rupi tenda oivape yvate gotyove. Oho mboyve hikuái Buen Ayregui oheja upépe sambyhyháramo Francisco Ruiz de Galánpe. Oho hikuái Buen Ayregui ha, oçuahë jey Corpus Christi pe. Upépe ha'ekuéra ofunda fuerte Nuestra Señora de la Buena Esperanza.

Buena Esperanza guive, Don Pedro de Mendoza hasykatúgui, omondo Juan de Ayolaspe oheka haçua tenda oihape itavera oro ha plata, upevarä omé'ë chupe pokatu oisämbyhy haçua opaite mba'épe. Ohóvo norte gotyo Juan de Ayolas ofundava'ekue Nuestra Señora de la Candelaria ary 1537 pe ha, upépe oheja sambyhyháramo Domingo Martínez de Iralape.

Juan de Ayolas ndojevyvéigui, Don Pedro de Mendoza hasyetevégui, omondo Juan de Salazarpe oheka haçua Juan de Ayolaspe. Moköivéva oñemondova'ekue ndojevyvéi. Ko mba'e omokangy Don Pedro de Mendozape, upémarö ojevy Europape ha, ohokuévo syry guasu rupive bárcope omano (océano Atlántico mbyte rupi oïramo guare).

Moö pevépa oho tenda rey Carlos V ome'ëva'ekue don Pedro de Mendoza pe

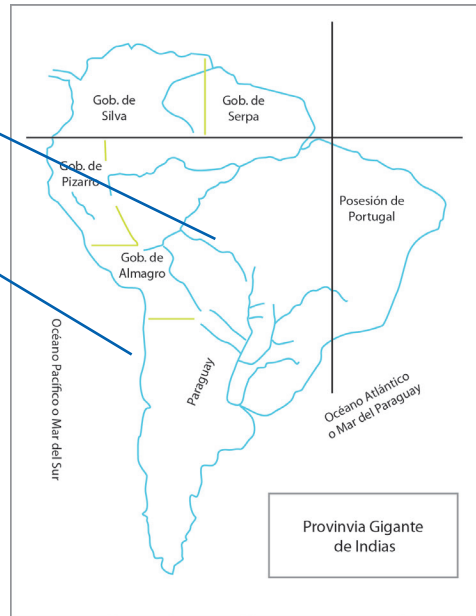
Capitulación Toledo rehegua ohechauka môo pevépa ohupyty tenda ikatúva oisämbyhy Don Pedro de Mendoza:

Oike ipype yvy ohasaha rupi ysyry Paraguái ha ysyrykuéra oñehêva ipype.

Ohupytyva'ekue 220 legua Mar del Sur rembe'y guive ha, umi yvy Rey de España ome'ëva'ekue Almagrope peve.

Ohupyty avei yvykuéra Río de la Plata pegua, oïva Paralelo 25 ha 36 mbytépe.

Yvy oñeme'ëva'ekue Don Pedro de Mendoza pe tuichaiterei, ohupyty Este gotyo océano Atlántico ha yvy Brasil mba'éva, Norte gotyo oçuahë Amazonas peve ha, oeste gotyo ohupyty Chile avei Océano Pacífico. Ko yvy tuichaitégui, Paraguáipe oñembohéra ypyva'ekue Provincia Gigante de Indias.

3. Ñambohovái porandukuéra:

- a) Capitulación Toledo reheguápe he'íva'ekue pe primer adelantado Don Pedro de Mendoza ofundava'eräha fortaleza ita rehegua; ha'e katu omopu'äuka fortaleza yvyraguiguáva. Mba'e rehepa nde ere ojapohague upéicha.
- ä) Capitulaciónpe he'íva ohechauka Rey España pegua ndoikuaaihague mba'éichapa ha mba'épa oï umi tenda ha'e oisämbyhyva. Ehai techapyrä ohechaukáva ko mba'e.

4. Ajeporekave momarandu expedición ojapova'ekue pe primer adelantado Río de la Plata rehegua; ha upéi:

- 4.1. Amoñe'ë momarandu ha ahai síntesis oguerekóva ipype: a) mba'e rehepa oñefunda py'ÿiva'ekue umi fuerte ha, mba'érepa ojegueroa, ä) mba'éichapa oñemonda'ekue tekove oikova'ekue colonia ramo guare.
- 4.2. Ahai haipyvo amombe'uhápe mba'éichapa ahecha expedición ojapova'ekue Primer Adelantado Río de la Plata pegua, osë poräpara'e teräpa nahániri.

5. Ñamoha'änga jaipurúvo momarandu pyahu, jahechauka haçua tembiasa ohasava'ekue expedición aja Primer Adelantado Río de la Plata pegua ha iñirünguéra. Upevarä:

- a) Ñañomoirü atýpe.
- ä) Jahai ñemongetarä, upevarä ñañoptyvöva'erä atypegua ha ambuekuéra ñane irü avei.

ch) Peteiteĩ aty ñamoha'anga tembiasa.

e) Ñamomba'e ñane irünguéra ñemoha'anga

ê) Jaiporavo mávapepa ñamoha'angáta: Mendoza, Ayolas, Irala, Ruiz Galán, ñande ypykuéra, ha mba'e.

5. Tembiapo hérava buceo bibliográfico rupive, jajeporeka momarandu rehe jai cuaa haçua mba'éichapa Don Pedro de Mendoza oguereko jepe pirapire oho raçua expediciónpe. Ikatu jaipuru: revista, página escolar, aranduka, internet ha mba'e.

Ambue momarandu Primer Adelantado viaje rehegua jajuhúramo ikatu avei ñamoirü ñane rembiapópe.

Jaguerekopa rire momarandu:

a) Jahai esquema jaipurúvo umi momarandu.

ä) Jahechauka pe esquema ñane irünguérape exposición rupive, avei jaipuru multimedia manual jajapóva upevarä.

ch) Ñamombe'u mba'épa jaikuaa pyahu ñane rembiapo ha ñane irünguéra rembiapo rupive.

Multimedia manual rupive ikatu jahechauka ñane rembiapo jajeporekapa rire momarandúre, upéicha jajapóvo ñamboyka kartel jepuru.

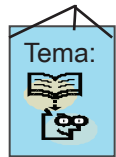
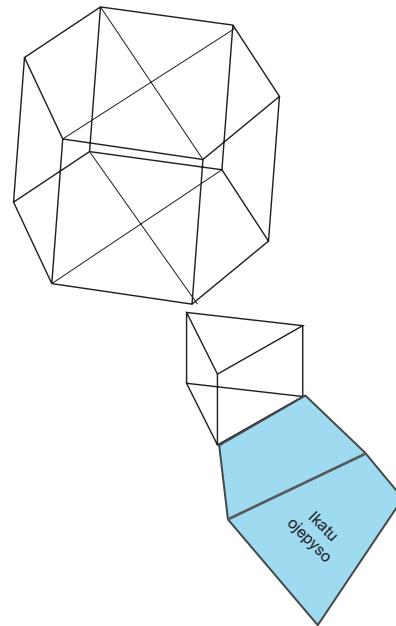
Mba'épa ñaikotevê:
Ikatu jaipuru: cartón, isopor téra vyvra. Ñande ñamoha'angáta iporäve haçuácha.
Jaipurúvo cartón, upéva ikatu cuadrado, taha'e televisión 14' ryrukue, téra ambue mba'e ryrukue.

Mávapa jajapóta:
Iporáta ñamba'apóramo atýpe ha ikatúramo ñande rogamma pytyvôme avei.

Mba'éichapa jajapóta
Mbo'epy Matemática reheguápe jaikuaa porä prisma desarmable medida, oguerekótava ipype momarandu jahechaukátava.
Mbo'epy Educación Atística reheguápe ñamoha'anga ha ñambosa'y pe multimedia.

Mba'éichapa jahechaukáta
Momarandu jahaíta téra ñambojáta peteiteĩ pe prisma yke rehe.
Peteiteĩ aty jahechaukáta ñane rembiapo.

Jajapo multimedia manual

7. Ambohovái ko'ä porandu ha upéi ahechauka che rembiapo mbo'ehárape avei che irünguérape.

a) Iporäpa mbo'epy ko ára pegua. Mba'e rehe.

ä) Mba'éichagua tembiapo chepytyvö aikuaa poräve haçua. Mba'e rehe.

ch) Mba'éichagua tembiapo ndajaposeirakáe. Mba'e rehe. Mba'épa ajapora'e upévare.

e) Mba'éichapa ajaporakáe umi mba'e tekotevêva guive aiko porä haçua maymáva ndive mbo'ehaópe.

Paraguay heñóiramo guare.

1. Jajesareko línea de tiempo rehe ha ñambohovái ko'ã porandu.

- a) Mba'embá'epa ojehuva'ekue peteitei umi periodope.
- ä) Mba'e rehepa período colonia ramo guare ipukuve ñambojojávo ambuekuérare.
- ch) Mba'e período aja oñefundava'ekue Asunción.

2. Jajesareko ta'anga rehe ha, upéi ñambohovái porandu.

Foto de Juan de Salazar, ubicada frente al antiguo Cabildo. Av. República y Chile.

- a) Ko ta'anga mba'e época ohechauka.
- ä) Mba'eichagua aópa oipuruva'ekue máva jahechá-va ta'angápe.
- ch) Mba'eichagua tembiasápa ohechauka ñandéve ta'anga.
- e) Pe tembiasa ohechaukáva ñandéve ta'anga piko iporäiterei, upévare tekotevë ñamoha'anga. Mba'e rehepa.
- ë) Jaguerekópa kóichagua ta'anga ñande tava jaikohápe ojehejava'ekue mandu'arä. Mba'e tembiasa ñanemomandu'a.

Ñane retã Paraguai rembiasa pehëngue rehegua

	Colonia ramo guare				Ñane retã isäsóramo guare	
Encuen- tro de Culturas	Con- quista hispana	Colonización hispana				
1500	1600	1700	1800	1900	2000	
1524	1534	1611		1811		
Alejo García Paraguái juhuha.	Capitu- lación Toledo rehegua tera- guapy ha umi funda- cion pahaité- gua.	Ñane retã Paraguái pegua recurso ñeguenohë ha Metrópoli España pegua hetave ipirapire avei umi Sub Metrópoli ha'éva Lima avei Buenos Aires.		Paraguái isäso ramo guare Españagui.		

3. Ñambohasa ñane akã rupi tembiasa ikatuneva'ekue ojehu Asunción oñfundáramo guare. Upéi, jahai ñamombe'úvo: umi mba'e ojehuva'ekue, mba'eichapanera'e umi ára ha pyhare ñepyrüete guare ysyrype avei ka'aguy mbytépe, oĩ'yre heta mba'e katüete oñeikotevëva.

Mba'épa ojehuva'ekue Fundación de Asunción aja

Ambue mbo'epýpe jaikuaákuri Juan de Ayolas ohohague Buena Esperanzagui norte gotyo ohekávo yvy oihápe oro ha plata, avei ysyry Paraguái rembe'ýpe ofundahague fuerte Nuestra Señora de la Candelaria, ñande ppykuéra oikóva upe rupi omombe'u moómoöpa oĩ umi mba'erepyeta hikuái ohekáva. Upe tendápe oheja mbohapyta kuimba'épe ha Domingo Martínez de Irala pe katu oheja lugarteniente ramo.

Ayolas, ohóvo Alto Perúpe ohasa Chaco mbyte rupi, ñande ppykuéra oñoräirösévante apytépe ha ogueraha hendive peteĩ guía ha'éva'ekue Alejo de García rembiguái.

Don Pedro de Mendoza omondova'ekue Juan de Salazar y Espinoza pe oheka haçua Ayolaspe. Osë fuerte Buen Ayregui 15 de enero ary 1537 ha Ita Pyta Punta rovái ojuhu hikuái ñande ppykuérape ipy'aporáva hendivekuéra avei oipytyvöva chupekuéra. Salazar ohechakuaávo ko'ã ñande ppykuéra imba'é poráha, ome'ë iñe'ë chupekuéra ojevývo ofundataha peteĩ fuerte.

Salazar ohasávo rio Paraguay ojojuhu Irala ndive ára 23 de junio jave, upéramo oho hikuái oihápe umi ñande ppykuéra imba'é poráva ha, okalafateapa rire ivarkokuéra Irala ojevy Candelariape ha, Salazar ofunda ára 15 de Agosto ary 1537 pe fuerte Nuestra Señora de la Asunción.

Ñande ppykuéra ipochyreígui Irala ojevy Asunciónpe, ha Ayolas upe aja oçuahë Candelariape oro ha plata reheve, upépe ndojuhúi avavépe ha upémarö omuña Payaguakuérape, ko'áva katu oity chupe ñuhäme ha upépe omano.

Salazar ojevy Don Pedro de Mendoza oihápe, ha katu ndojuhuvéima chupe, upémarö ojevy Europape ha omano ysyryguas rupi ohokuévo.

Ñepyrüete guive Asunción oñemopyrenda mbareteve ambuebuekuéra fuertegui, ñande ppykuéra cario oñangarekógui hese avei ha'ekuéra ome'ë hí'upyrä oikóvape upépe. Péicha avei ko fuerte oĩ açuive Alto Peru ha imba'erepyetágui.

Tembiasa ha mombé'ugua'u
Oje'e niko Mendoza
ouhague Américape pohã
rekávo okuera haçua. Oĩ
katu he'íva hasyhague
Américape.

Tembiasa ha mombé'upy
Jepokuaa ymaguare:
Marinero ojepokuaa
omanóramo hapicha
alta mar pe, oñemombo
upe omanóvape ysyry
guasúpe, upéicha
oikova'ekue don Pedro de
Mendoza re'öngue rehe.

Ñande ppykuéra gua-
rani ojepokuaava'ekue
oikuave'ë mitäkuña aliado
militarkuérape; ha upéicha
umi español rupive gua-
ranikuéra ipu'akáta umi
ambue ñande ppykuéra
ndocha'éiva hesekuéra ha
oikova'ekue Chácope.

1.1. Ahai cuadro ryepýpe mba'épepa ojojogua ha mba'épepa ojoavy tembiasa ogehuvá'ekue Adelantazgo ha Fundación de Asunción aja.

	Tembiasa ojojoguáva	Tembiasa ndojogoguáva
Primer adelantazgo		
Fundación de Asunción		

1.2. Ahai cronología tembiasakuéra ogehuvá'ekuére oꝓuahë guive Primer Adelantado Rio de la Platape, fundación de Asunción peve.

1.3. Ambohováí ko'ã porandu che kuatiahaípe; upéi ahechakuaa che irünguéra ndive oï poräpa:

a) Mba'é rehepa umi expedición ojejapova'ekue ipeligrosoiterei.

ä) Mba'é rehepa umi español ofundava'ekue Asunción.

ch) Mba'é rehepa guaranikuéra oipytyvöva'ekue españolkuérape.

1.4. Ahai mba'é rehepa españolkuéra omomba'eterei táva Asunción ñefunda.

1.5. Amombe'u ahaívo mba'é rehepa ojevy Irala Asunciónpe, oha'arö'ÿre Ayolas pe.

2. Ñamoha'anga ñanemandu'ávo tembiasa oñemombe'úva mbo'épy héravape "Mba'épa ogehuvá'ekue Fundación de Asunción aja". Jahechauka ñane rembiapo ambuekuérape.

3. Ambohováí ko'ã porandu, upéi ahechauka che rembiapo mbo'éhárape avei che irünguérape.

a) Mba'éichapa ahecha mbo'épy pyahu ko'ára pegua. Mba'é rehepa.

ä) Mba'éichagua tembiapo rupive aikümbý pya'éve. Mba'é rehepa.

ch) Mba'éichagua tembiapo nachepytyvöi aikuaave haçua. Mba'é rehe. Mba'épa ajaporaka'é upévare.

e) Ajapópa umi mba'é tekotevéva guive aiko porä haçua maymáva ndive mbo'éhaópe.

Domingo Martínez de Irala, Real Provisión, Mestizaje ha Cabildo ñepyrü

BUSTO DE IRALA

Academia de Paraguaya de Historia
Av. Artigas y España (Asunción)

1. Ñamba'apo

a) Jajesareko tekovekuéra ñane retãmegua ra'anga rehe, oïva kuationhaípe, revista terã ambue mba'épe.

ä) Ñamombe'ú mba'éichapa peteiteiva umi ta'angapegua.

ch) Ñamyesakã mba'épa he'ise ko ñe'ë: Domingo Martínez de Irala niko nacionalidad paraguaya ru omoñepyrügui mestizaje.

2. Jajesareko línea de tiempo rehe ha ñamombe'ú mba'e tiempo pepa oisãmbyhyva'ekue Domingo Martínez de Irala pe Gobernación Provincia Gigante de Indias aja (Paraguái).

AÑOS	1500	1510	1520	1530	1540	1550	1560	1570	1580	1590	1600
Periodos				1539 - 1542		1544 - 1556					
				1º		2º					

Domingo Martínez de Irala

Omanóvo Don Pedro de Mendoza ha ndojevyvéivo Juan de Ayolas, ñesãmbyhy ha pu'aka tuichaite primer adelantado rehegua rehe oï joavy Juan de Salazar y Espinosa (ofundava'ekue fuerte Nuestra Señora de la Asunción), Francisco Ruiz Galán (oisãmbyhyva Buen Ayre avei Buena Esperanza) ha Domingo Martínez de Irala (oñangarekóva Candelaria rehe) apytépe, peteitei oimo'ãgui opytava'erãha katuete hekoviáramo avei sambyhyháramo.

Oçuahëvo Españape expedición oguerahava'ekue Don Pedro de Mendózape (omanova'ekue tapére), karai Rey omondo Río de la Plata pe Alonso Cabrera de Lojape, ñangarekohára oro ha plata rehegua, oguerúva hendive pe Real Provisión 12 de septiembre ary 1537 peguare, (ko karai avei opytase Primer Adelantado ramo).

Tuicha mba'e ojapova'ekue Domingo Martínez de Irala

Reikuaápa ko karai olegalisa hague pe mestizaje español ha ñande ypykuéra apytépe, ko mba'e rupive opa joavy oïva'ekue mokoivéva apytépe ha oñepyrü "teko Paraguái" rehegua.

Reikuaápa

Ka'a "Yerba Mate" (Yllex Paraguayensis) hetaité oñeñotýva'ekue colonia tiémpope. Ojepuru hetave umi español oñepyrü vove ho'u ka'ay. Ñepyrüete oĩ he'iva'ekue hese omoheñoiha ate'ý, jepokuaa vai ha tembiapo vai avei. Upeichavéramo jepe oñeñotý ha ojeipuru hetave. Upe hetave oprodusíva ningo ha'éva'ekue Paraguái oguerekógui ka'aty neñóiva'ekue ijehegui, avave oñotý'ýre.

Oçuahëvo Españape expedición oguerahava'ekue Don Pedro de Mendózape (omanova'ekue tapére), karai Rey omondo Río de la Plata pe Alonso Cabrera de Lojape, ñangarekohára oro ha plata rehegua, oguerúva hendive pe Real Provisión 12 de septiembre ary 1537 peguare, (ko karai avei opytase Primer Adelantado ramo).

Pe Real Provisión niko kuatia Carlos V he'íukaha rupive umi conquistador pe, adelantado ndohejái rire hekoviara, ikatuha ojeiporavo gobernador ha capitán general oíramo hendarä "máva ikatupyryvéva chupekuéra ha Tupä Ñandejárape çuarä..."

Domingo Martínez de Irala ñesambyhy peteïha periodo rehegua

Maymáva conquistador oiporavo Iralape gobernador interino ramo (tekotevëgui pe cargo omonëi Rey España pegua) ha oiko chugui gobernador jeporavopyre Real Provisión he'iháicha ha gobernador por testamento opytava'ekue chupe Primer adelantadogui.

Domingo Martínez de Irala ndopytu'úi Ayolas jehekápe, ojuhu peve peteï ñande pykuérare he'iva chupe Ayolas omano Hague ñuháme. Alonso Cabrera ha'égui ñangarekohára, ojerure Iralape ombyatykapa haçua Asunciónpe españolkuéra oiva opa rupiete, ha upévare opyta nandi pe fuerte Buen Ayre.

Jahechakuaa moköi mba'e, peteiva, ñande pykuéra imba'e porä, oikuave'ëvo kuñatai umi ojogueraha porävape hendivekuéra ha, ambue mba'e, españolkuéra oikotevë hi'upyrä avei kuña ñemoirü, ndo'úigui ni peteiva hendivekuéra Españagui.

Ko'ä mba'e omokyre'ý Domingo Martínez de Iralape español ñemoirü ñande pykuéra ndive, ha'eraë voi ojapo upéicha (oñepyrü pe mestizaje).

Oñembyaty Domingo Martínez de Irala ha umi Oficial Real ára 16 de septiembre ary 1541pe ha oñemoi peteï ñe'ëme omoheñoi haçua Cabildo, upéicha, pe fuerte oñemoambue távape. Ary 1542/3 rupi oñepyrüva'ekue mbo'ehao ñepyrüetegua pe Casa de Doctrina rupive, upépe pa'ikuéra Lezcano, Andrada, Armenta ha Lebrón ohekombóe ñande pykuéra ha mestizokuérape avei. Umi mbo'ehao ñepyrüetegua oĩ haçua Irala oipytyvöva'ekue. Yvyramáta téra enramada guýpe mitänguéra oñembyaty ha ojehekombóe chupekuéra, aritmética, religión ha España ñe'ë.

Ary 1542pe, Rey ome'ë pu'aka Alvar Nuñez Cabeza De Vacape segundo adelantado ramo Río de la Plátape. Oho expediciónpe ha oquejy hikuái isla Santa Catalínape, karai adelantado he'i upe guive ojehotaha yvy rupi ojeipurúvo tape tuja guaranikuéra mba'e ypýva hérava "Tape Aviru". Oçuahë hikuái Asunciónpe marzo ary 1542pe. Oñeha'ã omoï Léi Pyahu 1542 pegua oñangarekóva ñande ypykuérare ha ojoko jeporuvai españolkuéra ojavova'ekue jepi hesekuéra. 25 de abril ary 1544pe ambuekuéra conquistador hi'arevémava oipe'a chupe ñesämbyhýgui.

Domingo Martínez de Irala ñesambyhy moköiha periodo rehegua

Ombohovake ñande ypykuéra ñemopu'ã españolkuérare avei conspiración omoakäva umi español omoirüva Alvar Núñezpe. Opa rire ko'ã crisis ñemopu'ã, sambyhyhára gobernador oho jevy: oheka tape oçuahëva Perúpe, upevarä omondo Ñuflo de Chávezpe. Domingo Martínez de Irala ndojuhúigui upe ohekáva (10 ary rupi ojeporeka hese), ambuekuéra español oçuahëguima upépe.

Carlos V omoï Juan de Sanabriape ary 1549pe tercer adelantado Río de la Plata peguáramo, ha'e katu araka'eve noçuahëiri, hekoviara avei.

4 de octubre ary 1552pe, Carlos V omoï gobernador Río de la Plata ramo Domingo Martínez de Iralape. Irala omboja'ó encomienda rupive umi carios oikóva españolkuéra róga jerére.

1. Ahai mbohováí ko'ã tembiapópe çuarä:

- a) Domingo Martínez de Irala piko opytava'eräkuri Primer Adelantado rekovia. Mba'e rehe.
- ä) Mba'éichapa Domingo Martínez de Iralagui oiko sämbyhyhára.
- ch) Mba'e rehepa umi conquistador ymaite guare oñemoï léi pyahúre, oñangarekóva ñande ypykuérare.
- e) Amboysýi tembiapokuéra ojavova'ekue Domingo Martínez de Irala oisämbyhy aja.
- ë) Ahai cronología oihápe umi Adelantado Río de la Plata pegua réra

2. Ajeporeka momarandu Domingo Martínez de Irala ñesämbyhy rehegua (político ha social). Aguerkopávo ko'ã mba'e, ahai mapa conceptual ha ahechauka che irünguérape che rembiapo.

Mapa conceptual

Kóva niko esquema omyesakáva oñemombykývo peteĩ mbo'épy térã tema.

Mba'épa oguereko ipype:

Concepto: niko mba'ekuéra, ojuhúva, mba'éichapa heko, ha mba'é.

Ñe'ë – joapyha: umi ñe'ë ojepurúva oñembojoaju haçua umi concepto. Ikatu ñe'ëtéva, ñe'ëriregua, ñe'ëndýi, ñe'ëteja.

Proposición: ha'e niko ñe'ë aty omombe'úva hendaitépe peteĩ mba'e, ojoajúvo concepto ñe'ë joapyha ndive.

Mba'éichapa jajapova'erä:

1. Jajeporeka kuaarapoite rehe, ikatu ñambosa'y térã ñamoï paréntesis ryepýpe.
2. Jahaiguy concepto jajuhúva kuaarapoitekuérape, jahechakávo umi general ha específíkova.
3. Ñamohenda porä umi concepto general guive específico peve.
4. Jaipuru recuadro térã elipse jahai haçua hyepýpe umi concepto.
5. Ñambojoaju umi concepto jaipurúvo línea.
6. Jahai umi línea ári peteĩ ñe'ë térã ñe'ëjoapy omoirüva concepto ojoehe.

Ndaipóri peteĩ mapa conceptual ohechakáva mba'éichapa katuete ojajapova'eräha; iñemoha'anga ojehechakuaáta upe concepto ojehechaukaséva rupive. Iporä jaikuaa pe mapa oivaitaha umi concepto oñembojoajuvai vove.

Pe mapa conceptual omoñepyrüva'ekue Dr. Joseph Novak Universidad Navarra pegua (España) ha Cornell (Estados Unidos).

3. Jajeporeka momarandu mestizaje rehegua ojuhúva'ekue ñane retã Paraguáipe Conquista aja, ha umi momarandu reheve ahai kuationhai. Upevarä, jahechakuaa ko'ä mba'e:

- a) Ñañomoirü atýpe, upevarä jajesareko mba'éichapa oñemboja'ó kuationhai.
- ä) Jajeporeka momarandu rehe.
- ch) Jahai momarandu kuationhaípe çuarä
- e) Jahechauka jehai ñane irünguérape.
- ë) Ñamohenda porä hendaitépe momarandu maymáva jahaiva'ekue.
- g) Oñondive jahai ha ñamoha'anga kuationhai aperä.
- ç) Jahechauka ñane rembiapo Sambyhyhárape ha, upéi ambuekuérape avei.
- h) Ñamombe'ú mba'éichapa jahasara'é jajapo aja ko kuationhai, jaikuaavévo tembiasa ñane retã rehegua.

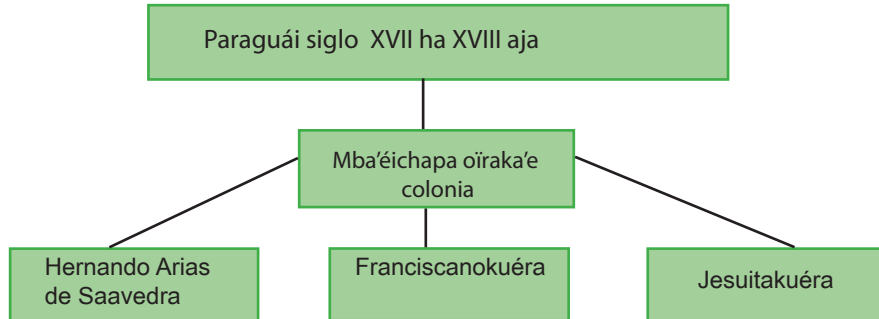
Chemandu'a:

Peteítei Kuationhaípe jajuhukuaa momarandu opaichagua: economía, entretenimiento, editorial, momarandu ñane retã rehegua, momarandu ambue tetã rehegua, reportaje especial, ha mba'e.

Mba'épa ojehuraka'é Paraguái colonia ramo guare siglo XVII ha XVIII aja.

Ko mbo'epy rupive jaikuaáta:

1.Ñamba'apo:

- 1.1. Jajesareko esquema rehe oihápe clase social rehegua.
- 1.2. Ñamombe'u mba'é rehepa umi clase social upéicha oñemohenda pirámide pe.
- 1.3. Ñamombe'u mba'éichapa oñepyrüva'ekue moköiha avei mbohapyha clase social.
- 1.4. Ñamombe'u mba'é tetäyguapava'ekue umi criollo.

Chemandu'a

Colonia española aja oiva'ekue opaichagua clase social: umi español peninsular, español americano téra criollo, mestizo, ñande ypykuéra, hüva, mulato ha zambo.

Umi español peninsular ha español americano ojoavy ndaheraipe añónte, avei ojoavy mba'éichapa ojehecha ha oñemohenda chupekuéra tavaygua apytépe. Upéicha, Coloniape, español ha española familia onaseva'ekue América pe ojeapo'ive umi onaseva'ekue Europapegui, upévore, umi español "onaseva'ekue España pe" katuete oñemoi sambyhyháraramo ha, umi "español americano" téra criollo katu sapy'ánte.

Hernando Arias de Saavedra

Ary 1592 pe, Hernando Arias de Saavedra (Hernandarias) ojupi sambyhyháraramo, maymáva oiporavógui chupe, ojeipe'águi Torres de Vera y Aragón pe ha'éva'ekue adelantado pahaite.

Ary 1594 guive, oiva'ekue opaichagua sambyhyhára pyahu: Hernando de Zárate ha Juan Ramírez de Velazco. Kóva omoï Hernandarias pe teniente gobernador ramo ary 1597 ramo guare; ha'e oisämbyhy ary 1598 peve, omanógui Ramírez.

Hernandarias

onaseva'ekue Asunciónpe ary 1564 jave (upévare ha'e criollo). Itúva niko Martín Suárez de Toledo ha isy María de Sanabria, karai Adelantado Juan de Sanabria y de Mencia Calderón rajy. He'öngue opytu'u tupäo San Francisco oiva Cayastápe (Santa Fé la Vieja, Argentina).

Upévore, ndaiporiva'ekue avave ikatúva oisämbyhy, upéi katu opyta jey Hernandarias sambyhyháramo. Ohasa rire heta jasy, Luís de Velazco virrey Perú pegua omoï Hernandarias pe gobernador titular ramo. Ojupi jey ary 1603 ramo guare. Ha 1615 pe, Hernandarias ojupi gobernador ramo nombramiento real rupive.

Ary 1603 pe, Hernandarias omoñepyrüva'ekue Tembiapoukapy oñeñangarekove haçua ñande ypykuérare avei oñemohenda porä haçua encomienda rehegua. Upévore ojekuaa chupe "ñande ypykuéra ñangarekoháraramo".

Asunciónpe oñembyaty pa'ikuéra, ha ojeiporavo pe catecismo limense oipurúva guaraní ñe'ë oñe'evangelisa haçua.

Yvy ohupytyva Provincia Gigante de las Indias tuichaitereígui ndaikatúi oñesambyhy hendaitépe, upévore oñemboja'ó moköi hendápe: Peteiva, Paraguái opytáva hyepýpe Buenos Aires, Santa Fe, Corrientes ha Concepción del Bermejo; ambuéva katu Guairá oíva hyepýpe Ontiveros, Ciudad Real ha Villarrica. Ko mba'é oñemombe'uka España sambyhyhárape oikuaa'yre Virrey Perú pegua karai Marques de Montes Claros ha, upéva ogueru ñorairö. Real Cédula 16 de septiembre ary 1617 pe guare rupive rey Felipe III omboja'ouka pe provincia, ha omoï tenonde Buenos Aires pe aty Guairágui. Ko joavy rupive Paraguái opyta mar rembe'y'yre ha, upe guive Asunción oñepyrü ojeheja tapykue gotyo ha Buenos Aires katu oñakärapu'ä. Tavakuéra oíva mbytépe oñemomombyryve ha opyta ha'éño umi bandeirante renondépe.

Ojerureva'ekue avei jesuitakuéra ou haçua oevangelisa ñande ypykuérape ha ndohejái oike umi ñemuhára Portugal pegua, umíva katu oñemosë.

Oisambyhy oçuahë meve Manuel de Frías ary 1621pe, ojupiva'ekue uperö gobernador pyahúramo. Hernando Arias de Saavedra omanova'ekue táva Santa Fe ary 1634pe.

Che mandu'a:

Hernandarias, yvy ra'ytee...
Oñe'eva'ekue ñe'ë guarani, oikuaa porä jepokuaa ha mba'épa oï ambuekuéra yvy ra'y akáme.
Omopu'áva'ekue tupäo ipo rupive.
Ohova'ekue ka'aguy rupi oikytí haçua yvyra.
Oñorairöva'ekue ñande ypykuéra iñaáva ndive. Omosëva'ekue umi bandeirante pe.
Omoinge ka'iräime umi contrabandista pe.
Ohova'ekue yvy tuichakueha rupi, norte guive sur peve ha, este guive oeste peve.
Ohechauka ohayhuha yvy heñói hague hembiaipo ha iñe'ë rupive, ojejuhuhaguéicha peteï kuañañe'ëme ohaiva'ekue karai Rey pe çuarä he'ihápe kóicha: "Ko provincia ha'éva che retä".

Herandarias ryke'y niko ha'éva'ekue Pa'í guasu Tucumán peguare, Fray Hernando de Trejo y Sanabria, ombosako'í ñepyrüva'ekue peteï Universidad, Córdoba pe omoñepyrüvo ary 1613 pe peteï Centro Superior de Estudios.

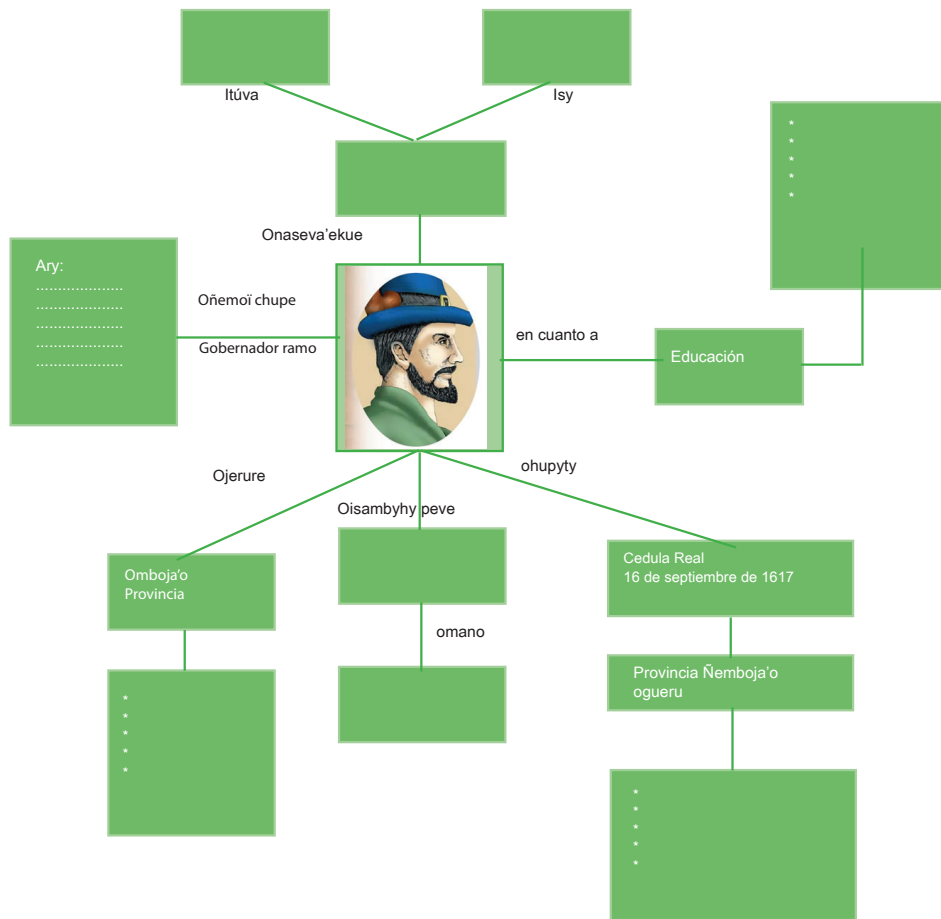
2. Amba'apo, amoñe'ëmba rire momarandu:

2.1. Ahai mbohovái ko'ã porandúpe çuarã, upéi ahechauka che irünguérape:

a) Tembiapoukapy Hernandarias oguenohëva'ekue rupive ha'ekuaa tembiapoukapy España pegua oñangarekoha ñande ypykuérare téräpa nahániri.

ã) Mba'e rehepa ko'ã tembiapoukapy'pe he'íva ndojejapói hendaitépe Provincia gigante de las Índias pe.

2.2. Ahai esquema ryepýpe ñe'ë tekotevëva oimba haçua. Upéi amoñe'ë che irünguérape che rembiapo.

1. Jaheka moköi mapa ohechaukáva mba'éichapa oñemboja'ova'ekue Provincia Gigante de Indias. Peteiva ohechaukava'erä ñemboja'ojapoukava'ekue Hernandarias ha, ambue katu, ñemboja'ojapoukava'ekue rey Felipe III. Jaguerekopa rire umi mapa:

- a) Jakalka ha ñambosa'y.
- ã) Jahechauka umi territorio oñemboja'ova'ekue.
- ch) Ñambojoja umi moköi mapa oñondive ha ñamombe'u mba'épepa ojoavy hikuái.
- e) Ñamombe'u umi tenda ojeipe'ava'ekue Paraguáigui, rey Felipe III omboja'óramo guare pe Provincia.
- ë) Ñamombe'u mba'épa ogueru Paraguáipe çuarä pe Provincia ñemboja'o.
- g) Jahai ñe'ë paha ñamombe'úvo mba'épa ogueru Paraguáipe opyta y rembe'y'yre.
- ç) Jahechauka ñane rembiapo ñane irünguérape.

Franciscanokuéra

1. Ajesareko ta'angakuérare:

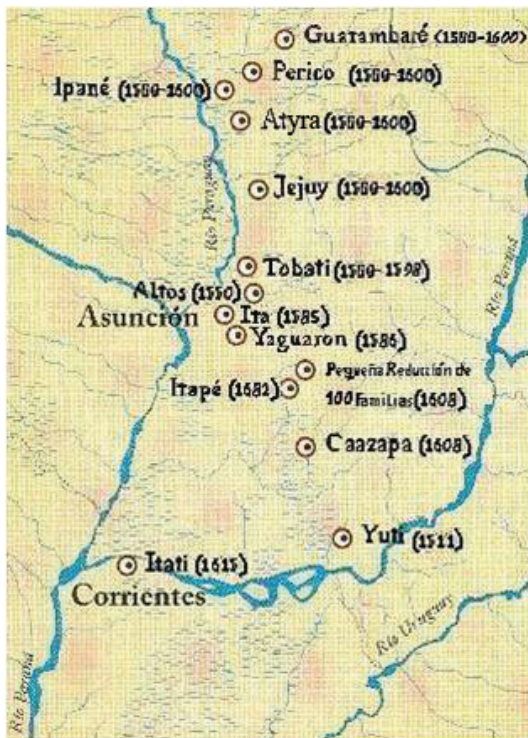
- 1.1. Amombe'u mba'éichapa tupäo Yaguarón pegua.
- 1.2. Amombe'u mba'épa ohechauka umi obra de arte.
- 1.3. Amombe'u ahechámapa açuiete guive ko'äichagua obra de arte.
- 1.4. Amombe'u mba'éichapa ko'ä obra de arte ahecháva ta'angápe.

Tupão Yaguarón.
Okáguio ha hyepýpe.

www.relitour.com/camino-franciscano

2. Jajesareko ta'angáre ha jahai mbohovái ko'ä porandúpe çuarä:

- a) Jaikuaápa táva ojehechaukáva mápape.
- ä) Mba'épa oguerekojoa ko'ä táva.
- ch) Jaikuaápa umi táva. Ikatúpa ñamombe'u mba'éichapa.

3. Jahechauka ñane irünguérape ñane rembiapo.

Franciscanokuéra

Pe orden oçuahë Espáñagui Alonso Cabrera de Loja ndive ary 1538 pe ha, opyta Brasil rembe'ýpe. Fray Bernardo de Armenta ha Alonso Lebrón oçuahë Asunciónpe ary 1541 pe ae segundo adelantado ndive. Hikuái ofunda Asunciónpe Convento San Francisco rehegua (opytava'ekue ko'açagua plaza Uruguaya ypýpe) ambue convento opyta Villa Rica del Espíritu Sántope. Hikuái ombo'e ñande ypykuérape ohai haçua, tembiapokuéra apo, arte ha ambuéichagua mbo'epy avei.

Ñande ypykuérape ojehekombó'e itavakuérape mbo'epy Catolicismo rehegua. Ko'ã távape ojejapo upéicha, hikuái oguerekógui upépe Teýi térã tekoha, ko'ãça peve oï gueteri táva Paraguái mba'éramo, umíva: Altos, Ita, Atyra, Yuty, Ypane, Caazapa, Itape, Guarambare, Yaguaron ha mba'e.

Ñande ypykuéra omohendava'ekue itavakuéra ha umíva katuete oguereko peteï plaza mbytépe, ijerére oï ambuekuéra óga oñemomba'évéva, upe iñambuéva niko ogakuéra ra'anga, iñemohenda katu peteichagua meme, ko'ãça peve ojehecháva.

Tupäokuéra uperö guare itécho jovaiva'ekue, ikorredor jere, ogahoja teja palmaguiguáva, tápia katu iñanambusu ha ojejapo yvy oñembisopyrévagui. Umi altar ha púlpito ojegua órope.

Ñande ypykuéra ojapo ta'angakuéra vyvraguiguáva ojoguáva umi Españape oíva ha upéi ombosa'y. Ojapo hikuái pe bajarrelieve ha altorrelieve, oipurúva ombojegua haçua umi altar guinalda ha ka'avo rogue ndive.

Oipuru hikuái barroco hispano – guarani. Tupäo Yaguaron pegua oguereko ko estilo ha oñemopu'áva'ekue pa'i upepegua hérava Carlos Penayos de Castro pytyvö rupive. Pe altar mayor ko'açagua oíva Catedral de Asunción pe niko franciscano mba'e ypyva'ekue voi ha'égui Tupäo San Francisco peguare.

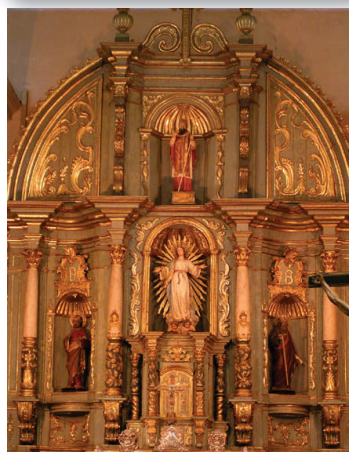

San Francisco de Asis.
Obra de El Greco.

Fuente:http://www.biografiasyvidas.com/biografia/f/francisco_asis.htm

Reikuaápa...

Pe orden San Francisco oñepyrúva'ekue ary 1205 pe.

Altar catedral de Asunción

Revolución Comunera aja franciscanokuéra de recolección térã recoleto omopu'áukava'ekue ambue convento, peteï tupäo parroquial ha peteï cementerio ko'ãça peve oñemomba'évéva Paraguaýpe.

Ko'áva ha'éva'ekue seráfico: Fray Fernando Cavallero avei prócer de mayo; obispo pahaite colonia ramo guare García Panes ha, República ñepyrüetéramo guare Basilio López.

Paraguay franciscano ypykue ha'éva'ekue Fray Gabriel de la Anunciación (Ruiz Díaz de Guzmán kyvy, Irala remiarirö). Ambue paraguay oikeva'ekue aty Franciscano reheguápe ha'éva'ekue Juan de San Bernardo.

4.Ñamba'apo oñondive:

- 4.1.Jahai peteĩ esquema jahechaukávo ipype franciscanokuéra rembiapo ñane retã Paraguaípe.
- 4.2. Ñamombe'u ñane irünguérape mba'épa he'ise umi mba'é oiva ñane rembiapópe.
- 4.3. Ñamoha'anga tembiasá mbykymi jahechaukahápe jerovia ha kyre'ý oguerekova'ekue umi pa'i franciscano oúvo ohekombó'e haçua ñande ypykuérape, tenda ha'ekuéra ndoikuaáivape, upevarã oikümbý raë ijepokuaakuéra.
- 4.4. Ñamombe'u mba'épa ogueruva'ekue hendive ñande ypykuérape jehekombó'e.
- 4.5. Jahai 5 tysýipe umi mba'é porã ohejava'ekue ñandéve hembiapo rupive franciscanokuéra.
- 4.6. Jahechauka ñane rembiapo.

5. Aheka momarandu :

- 5.1.Mba'épa he'ise ko'ã valor seráfico: humildad, modestia, fraternidad, mboriahu ha py'aporã.
- 5.2.Fray Luis de Bolaños fundación rehegua.

Aguerekopa rire momarandu, amba'apo:

- a) Ambohováí : Oñemomba'épa ko'áça peve umi valor seráfico. Mba'é rehe.
- ã) Ahai techapyrä valor seráfico rehegua.
- ch) Ahai mapa conceptual fundación Fray Luís de Bolaños rehegua.
- e) Ahai ñe'ë paha marandu rehegua.
- ë) Ahechauka che rembiapo mbo'ehárape.

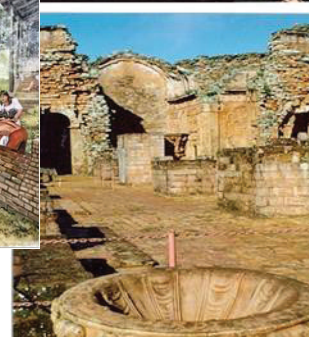
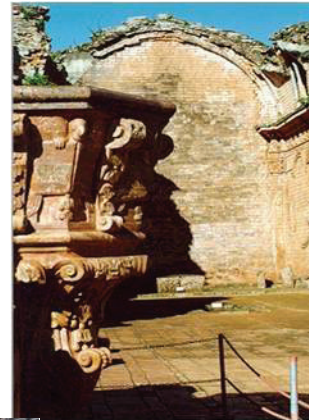
Jesuitakuéra

1. Jajapo ko'ã tembiapo:

1. Ñamba'apo

- a) Jajesareko ta'angakuérare.
- ä) Ñamombe'u mba'épa jahecha ko'ã ta'angápe.
- ch) Mba'éichapa oĩ umi reducció.
- e) Ñamombe'u mba'éichapa jahecha ko'ã mba'e.
- ë) Ñañe imagina mba'éichapanera'e jeiko umi reducció.
- g) Jahechauka ñane rembiapo ñane irünguérare ha mbo'ehárape avei.

2. Ahai mbohovái ko'ã porandúpe çuarä.

- 2.1. Ahendúmapa oñeñ'ëramo San Roque González de Santa Cruz rehe. Mba'épa ahenduraka'e chugui
- 2.2. Aikuaápa táva, mbo'ehao, tape téra barrio ogueraháva héra. Mba'e rehepa hérane upéicha.
- 2.3. Mba'e rehepa herakuä guasu ko karai marangatu.

3. Jajeporeka ta'angakuéra Reducció Jesuita rehegua. Upéi ñamba'apo:

- 3.1. Ñambojoja umi mba'e ojepuruva'ekue ymave reducció aporä, umi ojepurúva ko'áça ndive.
- 3.2. Ñamombe'u mba'empa'épepa ojoavy.
- 3.3. Ñamyesakä mba'e rehepa oñembohéra reducció.
- 3.4. Mavamávapa umi ojerreducíva.

4. Aporandu che rogayguápe mba'épa he'ise:
"Arredusíta pe mitã'i"

San Ignacio de Loyola

Máva omoñepyrüva'ekue Compañía de Jesús ojekuaa tembiasa rupive há'ehague San Ignacio de Loyola. Maymáva omoakävape ko aty oñehenoiva'ekue General.

Jesuitakuéra ypykue

Oçuahëva'ekue Brasílgui ary 1588pe pa'ikuéra Tomas Field, Irlandagua ha José Manuel Ortega, (Portugalgua) ha Juan Saloni, (Valenciagua).

Moöpa oñemohenda ñepyrüva'ekue ko'ã táva Reduccionkuéra jesuítava oiva'ekue tenda tuichávape ha, oñemohenda kóicha:

- Guaira pegua (rio Paraná noreste gotyo) ndahi'aréi py'jiete omongorágui chupe bandeirante kuéra.
- Banda Norte gotyo Paraguái (ocho misión).
- Banda Sur Paraná pegua (quinze misión Argentina gotyo).
- Tape gotyogua (siete misión ko'áça há'eva Rio Grande del Sur).

Paracvaria (provincia jesuítica Paraguái pegua)

Ary 1605pe pa'i Diego de Torres ofundava'ekue provincia Jesuítica Paraguái, ha katu oçuahëraë ary 1608pe. Reduccionkuéra oñefundava'ekue ary 1609 guive ningo: San Ignacio guasu, San Ignacio Mini, San Cosme ha Damián, Trinidad, Candelaria, Jesús ha Itapúa. Oguerokova'ekue pete'i kokue capilla reheve Campo Grande de San Lorenzo pe ha kokue óga reheve Paraguari térã Yarigua`a, Tacuary ha Caañave.

Reducción pegua economía

Ñande ypykuéra reducción pegua nomba'apói encomienda rupive colonokuérape, ohepyme'ente hikuái karai rey pe 1 peso pete'itei ary rehe. Ohupyty hikuái ñemonei oñemu haçua ambue tetãndive ka'a reheve ohepyme'é'yre impuesto. Ogueraha hikuái imba'érepy Buenos Airespeve oguerahaháicha paraguaygua, ha katu ojapo upéicha hikuái imba'yruetépe.

Reikuaápa...

Íñigo de Oñez y Loyola, oñehenoiva'ekue ojejavágui Íñigo López de Recalde onaseva'ekue España, Guipúzcoa ary 1491pe.

Iporaitépa:

Pe "Compañía de Jesús" oñepyrü 14 de agosto ary 1534pe, ermita Montmartre, Paríspe; papa Paulo III omoporã bula rupive 27 de noviembre ary 1540pe.

San Ignacio niko há'eva'ekue militar ha oipuru kuaapy ko régimen rehegua omoñepyrü haçua aty há'eva orden jesuíta.

Tembiasa ha mombe'upy...

Mitãnguérape oñeme'eva'ekue 1kg so'ó oñembo'e porã haguere ha omombe'úramo moöpa o'i mbokuapyre kotykuéra reducción mba'évape.

Kuimba'éva guive ohupyty 50 tukumbo ha kuñáva katu 30 jehavira yvyra'ípe naiñe'ërendúramo.

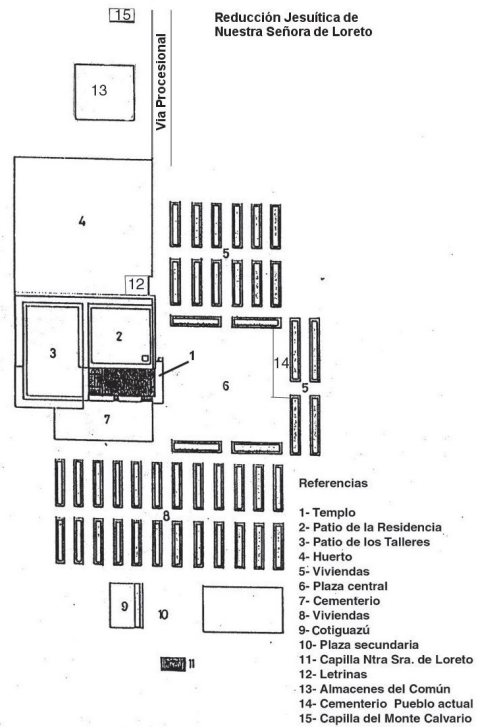
Sistema hérava colectivista:

Pe producción oñemboja'ó mbohapy hendápe:

1. Tupä –mba'è, kokue ha opaite mba'è oíva guive ipype, taha'è yvakuéra ha mymbakuéra. Oñemba'apo pete'itei térä tavagua omba'apo oñondivepa, mokõi ára pete'i semána. Pe producción oñeguenohéva ojeipuru ñemomba'eguasurá.

2. Ava –mba'è, korapy pehëngue ñande ypykuéra mba'eteéva, ikatu oipuru opa mba'è ipypegua, mba'éichapa oipurúta ohechakuaa tavaygua.

3. Táva – mba'è, kokue omba'apohápe tavaygua, upégui oñeguenohéva oñeme'ë kuñakarai iména omanóvape, tyre'ývape, ndaikatúivape omba'apo ijehegui ha oikotevëvape.

Mba'éichapa ojogueraha tavaygua ndive Pete'i mba'è ogueruva'ekue ñorairõ tavayguakuéra ndive niko ha'ekuéra oñemohendáramo guare tenda Paraguái ha Buenos Aires reheguápe, upeichavéramo jepe ha'ekuéra oñeisambyhy ijeheguiete omboykévo mokõive provinciápe. Ko mba'è ikatu ojapo hikuái pete'i bula hérava Mare magnum rupive, pe Compañía isáso jurisdicción episcopalgui, ha natekotevëvéima ohepyme'ë mba'ëve avei. Umi jesuita kokue óga reheve iporãporã, upéva heta ohecharamo ha oguerekose joa. Hikuái imba'erepyeta oipurúgui pete'i sistema económico oipytyvõva chupekuéra péicha ojehu haçua.

Urbanismo:

Pete'i plaza tuicháva oíva'ekue pete'itei umi reducción mbytépe. Pete'i tenda gotyo oñemohenda tupã, kóva ykerete oíva'ekue pa'ikuéra róga, ijypýpe kuñanguéra iména omanomava'ekue róga, mbo'ehao, taller ha upéi cementerio. Mbohapyve tenda hembyha gotyo plázape oñemopu'ã umi ñande ypykuéra róga, upéva ojejapo ladrílogui térä itágui. Ogakuéra katuete oguereko pete'i térä hetave koty, oñeikotevëháicha. Tapekuéra naikarëi ha upéva oipytyvõva'ekue ojehecha haçua mombyry guive ojehúva távape. Jesuitakuéra oiporavo tenda iporãvéva omopu'ã haçua reducción, isarambi porãve haçua momarandu tavayguakuéra apytépe avei tembiapokuéra osë porãve haçua. Hikuái omombarete táva Europa reko ha sa'iete ojoavy ojohegui ijepurupe.

Fuente: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=563803>

Mba'éichapa oñemohenda'ekue umi reducción

Peteĩ misiõn oguereko katuete isambyhyhára hérava Cura Director. Ñande ypykuéra ohenoi'ekue chupe pa'í –tuja téra pa'í guasu. Iñirũme, ohenói hikuái pa'í –mini, upéva niko imitávéva ha oporohekombo'éva, oñangareko avei mba'eita ha hi'upyräkuérare. (Pe reducción tuicháramo ambue tembiapo ojapo ambuekuéra pa'í).

Ñande ypykuéra távape katuete oiva'ekue peteĩ cabildo ojoguitéva umi oiva españolkuéra távape. Omoakáva'ekue peteĩ corregidor (ha'éva katuete pe Cacique), oĩ avei alcalde, regidor ha tahachi. Ñande ypykuéra maymáva katu cabildante.

Arandukuaa

Umi reducción jesuítica tuicha oñakärapu'áva'ekue kuaapy ha ártepe. Umi ruina opytava'ekue rupive jahechakuaa mba'eichaitépa iporáva'ekue hembiapokuéra, ko'áva ojehejareipava'ekue, oñemosëgui hikuái tenda España mba'évaguí ary 1767 pe.

Ñande ypykue Nicolás Yapuguay ohaiva'ekue mokõi aranduka religión rehegua; ambue ohaiva'ekue "Yapeyu rembiosa"; mbohapyha katu ohaiva'ekue ñemoha'anga angaipa ypyete rehegua ha ambueve omoha'angava'ekue peteĩ mapa umi región misionera rehegua.

Historiador jesuítava niko pa'í Nicolás del Techo, José Guevara, Pedro Lozano ha José Sánchez Labrador. Lingüística jehekombo'épe oiva'ekue pa'í Antonio Ruiz de Montoya omohendava'ekue ojekuaa porä haçuáicha ñe'ë guarani, omohenda umi mbojoja gramática rehegua ha ojapo ñe'ëndy ñepyrüetegua. Ohaiva'ekue ary 1639pe "El tesoro de la lengua guarani", "El arte y vocabulario de la lengua guarani" ha "Catecismo de la Lengua Guarani" ary 1640pe.

Bandeirantekuéra

Ary 1626pe ojehuva'ekue jejavyky ha ñemonda ivaietéva, omoakä ko tembiapo vai Antonio Raposo Tavares; ojasuru hikuái táva Guairápe ha ogueraha upégui heta ñande ypykuérape guarani rehegua, "avei pulpito", confesionario, ta'angakuéra, taha'e ha'éva ". Villarrica ojegerovava'ekue 7 jey. Py'jiete ikatúgui umi Portugalgua ojasuru upépe karai Rey omoneĩ jesuitakuérape oipuru haçua mboka oikotevëramo oñangareko haçua vyvykuéra España mba'éva rehe.

Tekombo'ë españolkuérape çuarä ojejapova'ekue avei mbo'ehao hérava Colegio Jesuítico de Asunción pe oñepyrüva'ekue ary 1609pe, ko mbo'ehao omoakä ñepyrüva'ekue pa'i Maciel de Lorenzana. Jesuitakuéra ombo'éva'ekue avei Universidad de Córdobape oñepyrüva'ekue ary 1613 pe, upépe oñembokatupyryva'ekue heta clero pegua avei ñane retãmegua.

Evangelización:

Pa'i Roque González de Santa Cruz onaseva'ekue Asunciónpe ary 1566pe; oikuaa ha oipuru porä ñande ypykuéra ñe'ë. Oiko chugui pa'i ary 1598pe, 10 año rire oiko chugui jesuita. Oñepyrü omba'apo ohekombóévo guaikurukuérape. Oipytyvö oñemopu'avo misionkuéra herakuävéva ha heta ñande ypykuéra iñañáva ndive oñe'ë anive haçua oñorairö, upevarä oipuru pe Virgen hérava "La conquistadora".

1. Amba'apo:

- a) Mba'é térapa oñeme'ë San Ignacio de Loyólape.
- ä) Mba'é rehepa oñehenói jesuitakuérape "soldados de Cristo".

2. Jajeporeka momarandu rehe tavakuéra reducción jesuíta ha franciscana rehegua. Upéi ñamba'apo:

- a) Jajesareko ta'angakuéra ñambyatyva'ekuére.
- ä) Ñambojoja mba'éichapa oñemohenda tavakuéra.
- ch) Ñamombe'u mba'éichapa umi táva peteitei.
- e) Ñamombe'u mba'é rehepa táva jesuitakuéra rehegua, ohopa rire hikuái, umi óga opytareipa ha oñembyaipa.
- ë) Mba'é rehepa jesuitakuéra ndojogueraha poräiva'ekue paraguaygua encomenderova ndive.
- g) Ñamoñe'ë ñane rembiapo ñane irünguérape.

3. Ñamaña película hérava "Misión" rehe. Upéi, ñamba'apo:

- 3.1. Jahai síntesis jesuitakuéra rembiapo arandukuaa rehegua.
- 3.2. Ñamboysí umi valor ha antivalor ojehechakuaáva ipype.
- 3.3. Jahai esquema oihápe umi componente oguerekova'ekue peteï reducción.
- 3.4. Ñamombe'u mba'é rehepa jesuitakuéra oñemosëva'ekue avei, ha'ekuéra oñemomombyry heta jey.
- 3.5. Jahechauka ñane rembiapo.

4. Amba'apo

4.1. Ahai cuadro ryepýpe momarandu jesuitakuéra rembiapo arandukuaápe rehegua.

	Pintura	Tekombo'e	Astronomía	Ciencias Naturales	Historia
Tembiapo					
Mavamávapa					

4.2. Amyesakä mba'épa he'ise:

"Jesuitakuéra oipuru peteĩ sistema colectivista"

4.3. Ahai moköi haipyvo. Peteívape amombe'ú mba'é rehepa oíva'ekue joavy jesuítakuéra ikokue óga jeréveva ha umi encomendero paraguaygua ndive. Ambuépe ahai mba'épa oguereko oñondive ñe'ë he'íva "Joaju ogueru mbarete" ha tembiapo ñopytyvöme oíva'ekue jesuitakuéra apytépe.

5. Ñañomongeta oñondive jahechakuaávo franciscanokuéra ha jesuitakuéra rembiapokue. Upéi jahai umi mba'é ñañemongetava'ekue rehe.

. Ambohovái porandukuéra ha upéi ahechauka che rembiapo mbo'ehárape avei che irünguérape.

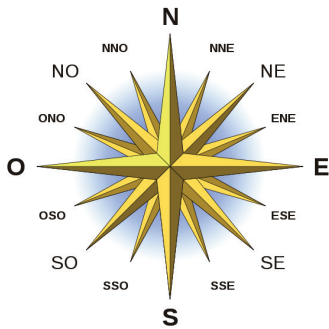
- Mba'éichapa ahecha mbo'épy ko arapegua.
- Mba'é tembiapo javépa aikümbý poräve. Mba'é rehepa.
- Mba'éichagua tembiapópa ndajaposeiraka'é. Mba'é rehepa. Mba'épa ajaporaka'é upévare.
- Mba'éichapa ajaporaka'é umi mba'é tekotevéva guive aiko porä haçua maymáva ndive mbo'ehaópe.

Moõpa opyta Paraguái ambuekuéra tetã ndive oiva Cuenca del Río de la Plata pe.

1. Ñambohovái

- a) Jajesareko ñane retã mapa rehe.
- ã) Ñañomongeta umi tenda jai-kuaávere ha umi jaikuaasévere.
- ch) Jahechakuaa mba'éichapa ika-tu ñaçuahẽ umi tendápe.
- e) Ñamombe'ú mba'épa jaikuaa térã ñanemandu'a mapa rehegua.
- ë) Mba'épa jaikuaa ko'ã ñe'ëgui: referencia cromática, símbolo cartográfico, proyección, Paraguái rembe'y, línea ojehecha'ýva, Paraguái zona fronteriza ha pe oñembo-hérava Tres fronteras.

Frontera

Ha'é niko ñemoaçu ojuhúva tekovekuéra oikóva tetã iñambuévape ha oiva ojopype, ojehe péicha mokõi térã hetave tetäyguaré. Oike ipype zona de frontera ha línea de frontera.

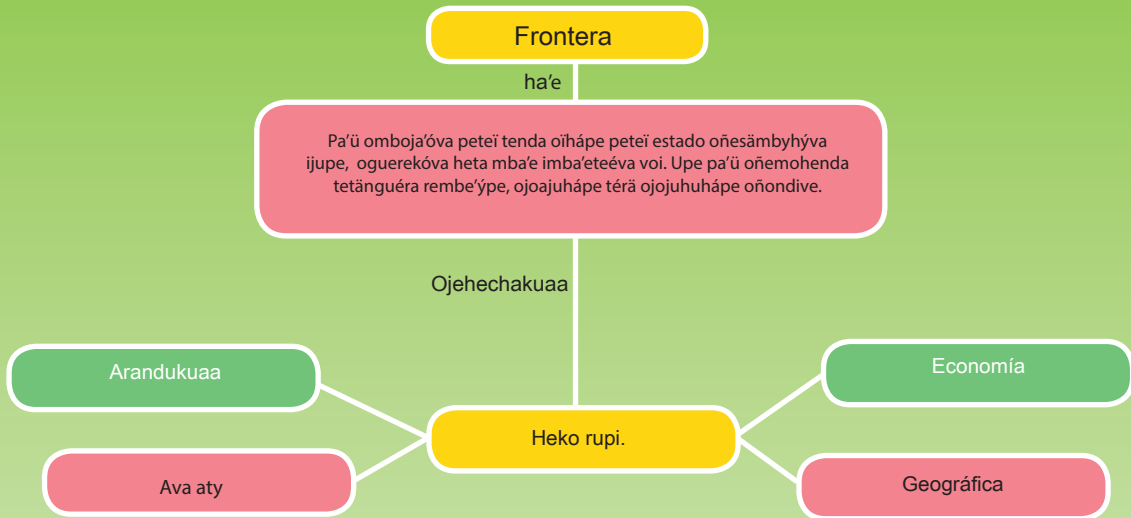

Línea de frontera térã linealidad rehegua:

Mba'apo ñemoirü reheve ha regionalización rupive, pe ñe'ë "línea de frontera" iñambue ohóvo, oñemopyrenda ha oñemombaretégui pe relación internacional ipyahúva. Tetã rembe'y ko'áçagua ojehecha peteĩ línea de soberanía ramo, upéicha tetäyguá oñangareko imba'eteévare ohechaukávó moöpevépa oñemohenda ha oguereko pu'aka he'iháicha tembiapoukapy guasu térã Constitución Nacional.

Zonalidad frontera rehegua:

Heñói tekovekuéra oñomoirüvo ko'ëko'ëre opaite mba'erã ha heta hendáicha, taha'e omba'apo haçua, arandukuaápe, ha mba'e. Frontera niko ndaha'ëi jehai hekové'ýva ha ombojá'óva tendakuérante, uvei ha'e tekove renda, oikógui umi rupi tekovekuéra oikóva ojopype, omba'apóva oñondive, oguerekóva jepokuaa ha arandukuaa iñambuéva ojehegui, ha katu ohasávo arakuéra oñemopetei ohóvo mbeguekatúpe.

Umi frontera heko rupi oñemohenda kóicha:

- a) Geográfica: ojepuru ojehechakuaa haçua mba'eichaitépa tuicha peteĩ tenda, peteĩ tetã ha mba'e. Mokõi hendáicha pe frontera geográfica ikatu oñemboja'ó jey:
 - a.1) Natural: ojepuru ojehechakuaa haçua tetãnguéra renda ha moõ pevépa oho iñesambyhy upe tendápe.

Triple frontera ra'anga.
 Departamento de Alto Paraná
 República del Paraguay.
 Tenda ojojuhuhápe ysirykuéra
 Paraná ha Yguazu – hérava triple
 frontera .

a.2) Convencional: jehai ojehecha'ýva ojepuru petei tenda guive hérava eje térã punto de partida hérava avei hito.

Monolito ra'anga térã hito frontera rehegua oíva Chaco Borealpe, ñane retã Paraguái ha tetã Bolivia ojojuhúape.

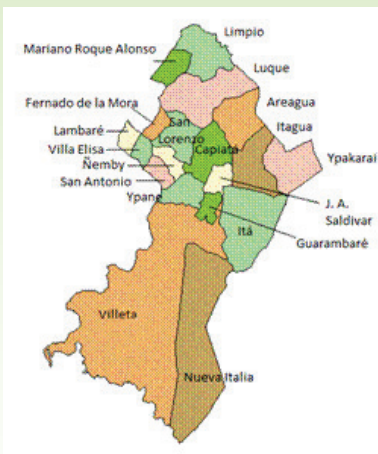
ã) Social: ha'e niko joavy tekovekuéra rehegua, ikatúva ojehechakuaa upe oguerékóvare, tekombo'épe ha, ojehechakuaa frontérape moköive tenda gotyo.

ch) Cultural: kóva niko ha'e pa'ü ojojuhúape tekovekuéra ojoavýva arandukuaápe, jepokuaápe, ñe'ême, tembiasápe, ha mba'e.

Oñemoha'anga jave mapa ojepuru opaichagua ta'anga térã símbolo, ko'áva ñane pytyvö ñamoñe'ë, ñahesa'ýijo ha ñaikümy haçua marandukuéra jajuhúva cartografíape.

Cartografía: oñangareko yvy arigua ra'anga apo rehe, ñehesa'ýijo, kuaaha'ä avei iñemesakä rehe. (Masa continental ha masa oceánica)

Mba'éichapa ikatu oñemoha'anga opaichagua límite térã frontera:

Umi límite térã frontera ojepuru oñemboja'o haçua umi pehë política administrativa rehegua, ikatúva:

Límite distrital: ojepuru oñemboja'o haçua umi unidad geográfica política-administrativa michivéva oñemboja'ohápe petei tetã. Omboja'o tavakuéra, departamento ryepýpe oíva compañiakuéra.

Py'ýiete ojepuru límiteramó umi accidente geográfico ha heta jey umi hito geográfico ojepurúvo jehai ojehecha'ýva.

Límite departamental: ojepuru oñemboja'o haçua umi unidad geográfica política-administrativa hérava intermedia, oihápe heta distrito. Py'ýiete ojepuru jepi límiteramó umi accidente geográfico ha heta jey umi hito geográfico ojepurúvo jehai ojehecha'ýva.

Geopolítica: niko ciencia oikuaaha'áva mba'erehepa ojehu opaite mba'e políticape ha mba'épa ikatúne ogueru hapykuéri umi mba'e

Reikuaápa

Ambue mba'ë oguerékóva umi frontera niko oñeñangareko py'yiete hese, ani haçua inmigrantekuéra oíke hetajoaite, mba'ë vai apohakuéra, droga ha ambue mba'ë ñemurá (taha'ë hí'upy, pohã, combustible, mboka) ikatúva omoambue pe economía, tekovekuéra tesãi téra tekovekuéra tetãmegua jeiko kyhyje'ÿre.

Límite internacional: ojepuru oñemboja'ó haçua umi unidad geográfica política-administrativa, estado nacional rehegua continente kuéra ryepýpe. Ojepuru límiteramo umi accidente geográfico ha heta jey umi hito geográfico ojepuruvo jehai ojehecha'ÿva.

2. Ko mapa América del Sur reheguápe amboşa'y tetãnguéra oguerékóva límite peteichagua Paraguái ndive.

3. Ambohovái:

Jajesareko Paraguay rehe ha jahechauka mba'ë punto cardinal pepa oï:

- Brasil
- Argentina
- Uruguay
- Chile
- Venezuela
- Colombia
- Ecuador

Región Cuenca Rio de la Plata pegua Kóva niko cuenca oguerékóva ysyry réra ha avei tenda ijerére oíva, tuichakue ohupyty 4.000.000 km² rupi, ojepyso Argentina, Bolivia, Brasil, Paraguay ha Uruguaype.

Pe región ohupyty 34% tetã Argentinape, 19% tetã Boliviape, 17% Brasilpe, 100% Paraguay ha 70% Uruguay. Ohupyty tenda joja macizo brasileño guive, meseta boliviana ha ysyry Colorado peve. Tenda tuichaitereígui ojaovy ojoehogui, clima oguerékóva avei tuicha ojoavy peteĩ tenda ambue tendágui.

PARAGUÁI

Oi América del Sur mbytetépe, paralelokuéra 19°18' ha 27°36' latitud sur gotyo, avei meridianokuéra 54°19' ha 62° 38' longitud oeste gotyo, ohasa ijyvy rupi Trópico de Capricornio. Tuichakue ohupyty 406.752 kilómetro cuadrado rupi ha, umi accidente natural oguerékóva

omboyke chupe tetã oivagui ijypýpe, upéicha ndoikói Bolivia rehe.

Norte gotyo ojohupyty Bolivia ndive peteĩ jehai ojehecha'ýva rupive oñepyrüva Río Paraguáipe ha opáva Río Pilcomáyope, ohasávo upekévo ko'ã hito principal rupive: 12 de Junio, Cerro Chovoreca, Coronel Sánchez, Cerro Coronel Cabrera, Sargento Rodríguez ha Teniente Escobar; Brasil ndive ojojuhu norte ha este gotyo, Río Paraguay ha Río Apa, cordillera de Amambay ha Mbaracayu avei Río Paraná pehëngue rupive; sur ha oeste gotyo ojojuhu Argentina ndive, Río Paraná, Río Paraguay ha Río Pilcomayo rupive.

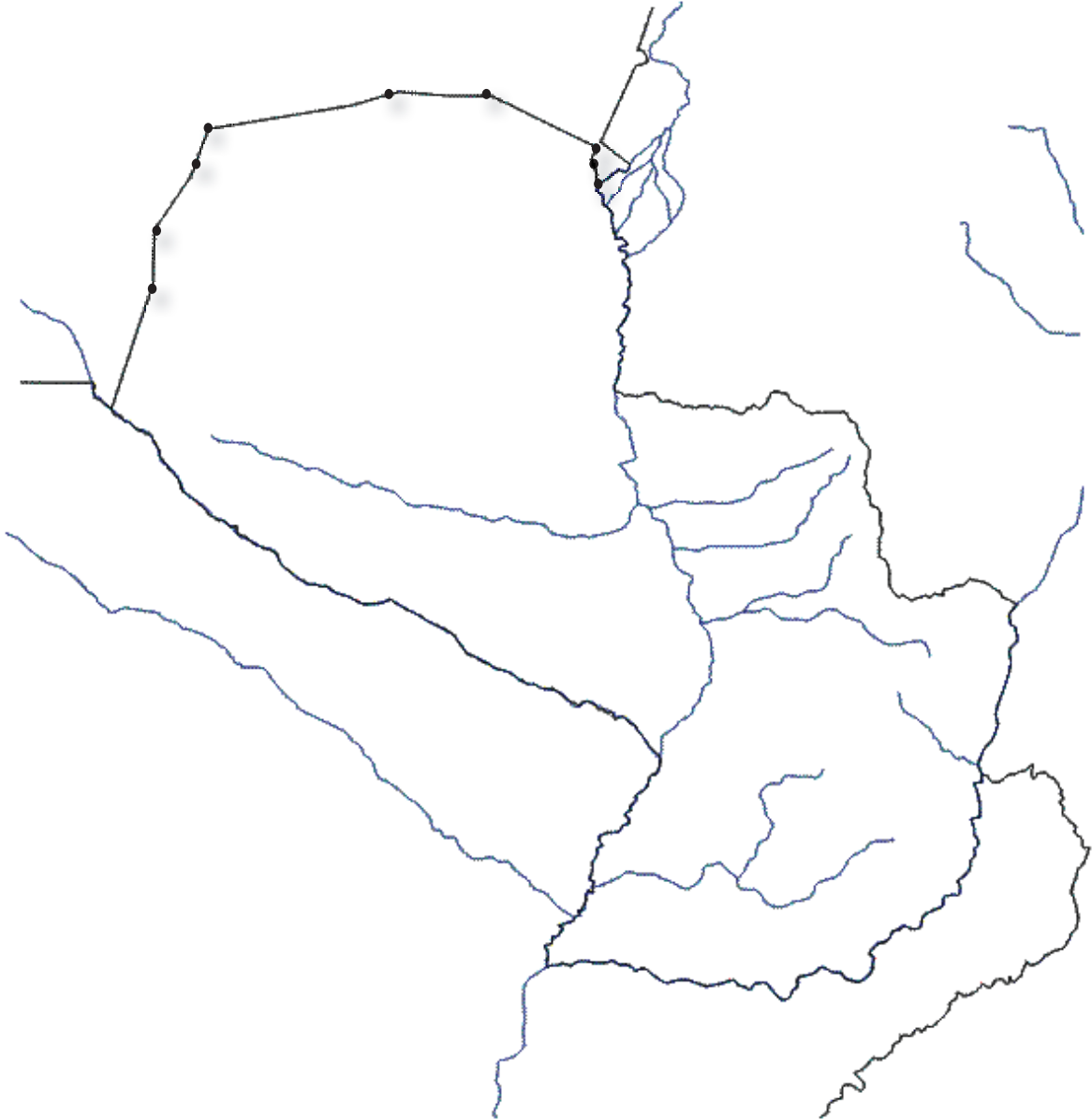
1. Ambosa'y tetãnguéra oíva cuenca Río de la Platape.

2. Ahechauka mápape:

- Ysyry ha cordillera ohechaukáva Paraguái ojojuhuha ambue tetã ndive.
- Hito hechaukáva moöpa jajojupty Bolivia ndive.

- Ñañomoirü mbohapy atýpe ha jajapo maqueta: peteĩ aty límite natural rehegua, ambue aty límite convencional rehegua ha ambueve aty katu límite tetãnguéra rehegua.

4. Ajesareko mapa cuenca del Río de la Plata rehegua, ahechakuaa moöpa oĩ ñane retã Paraguái aipurúvo umi punto cardinal: N – S – E - O.

• Paraguái oĩ Argentina ha Uruguay _____ gotyo.

• Paraguay oĩ Bolivia ha Brasil _____gotyo. de Bolivia y Brasil.

Ambohováí ko'ã porandu

Mba'épa nde ere peteĩ tetã oñemombaretáramo ambue tetã rehe. Oĩ porãpa upéva. Oĩ vaípa. Mba'e rehepa.

Ojehúpa gueteri ko'ãrupi umi mba'e terãpa yma guarénte upéva.

Jehechajey

Mba'éichapa chéve çuarã aikümbý porãve ko mbo'épy.

Amongurusu mbohováí:

	Heta	Mbovy	Mba'evete	Mba'e rehepa
Amoñe'ëvo				
Ahechaukávo tendakuéra mápape				
Amoñe'ëvo ha ahechaukávo tenda				
Mbo'ehára ñemysesakã rupive				

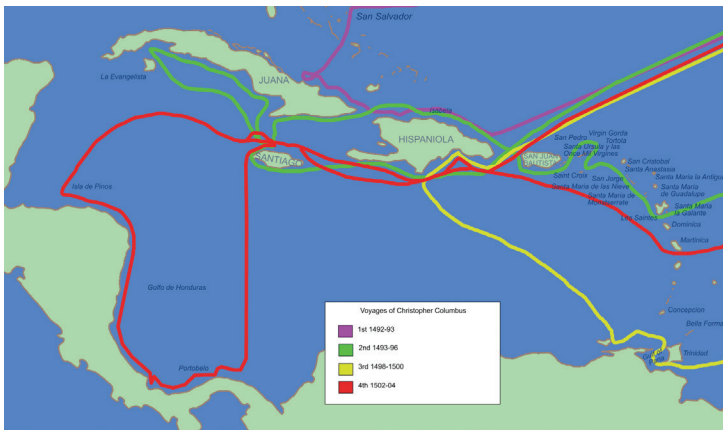
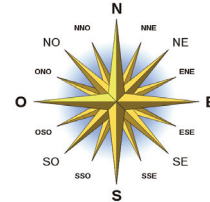

Simbología omoñe'e haçua yvy ape ñemoha'anga

1. Ñamba'apo

- a) Jajesareko ta'angakuérare..
- à) Jahechauka mapa ñane retã Paraguái reheguápe moöpa opyta umi reducción jesuítica.
- ch) Ñambohovái:
 - Mba'épa he'ise umi símbolo ha sa'ykuéra ojehecháva pete'i mápape.

fuate: mapas.owje.com

fuate: heraldicaargentina.blogspot.com

fuate: arandurape.edu.py

fuate: arandurape.edu.py

Aikuaave yvy ape ñemoha'anga rehegua

Mapa geográfico ha isímbolo.

Mapa geográfico niko ohechauka ñemoha'anga rupive peteĩ mba'e ojejuhuséva téra oñemomba'éva, yvy ape arigua pehëngue, téra paite, oñemoha'angáva ape ojepysóvare.

Oñembohetave haçua umi mba'e ojejuhuséva, ojejureko umi símbolo gráfico téra cromático ojepurúva opa rupiete, ko'áva ikatu ñemoha'anga, sa'ykuéra, jehai opaichagua, terakuéra, ha mba'e, ko'áva rupive oñemoha'anga opaichaga elemento oíva ko yvy ape ári, ikatúva natural, artificial téra cultural tenda ohupytyhápe mapa. Mba'épa he'ise oñemyesakã mápa guýpe téra ojehai referencia he'ihápe.

Umi mapa oñemohenda katucte peteĩ hendáicha meme, norte gotyo ta'anga oñemohenda tuichave. La rosa de los vientos niko ha'e símbolo ojepurúva oñemohenda haçua umi punto cardinal peteĩ mápape.

Pe lectura cartográfica ha'e katupyry ojehupytyva oñeikümbývo téra oñemyesakãvo umi referencia upekuévo hesakã momarandu oguerekóva pe mapa.

Ojehechakuaávo mba'eräpa ojeipurúta umi mapa oñemohenda kóicha:

- Mapa descriptivo téra topográfico : ko'áva ohechauka mba'e hendaitepegua omyesakãvo upe oguerekóva guive ipype, taha'e natural téra cultural, añeteguáva téra añeteguá'ýva.
- Mapa temático: Ohechauka peteĩ mba'e aõnte, ikatúva natural téra cultural, añeteguáva téra oñeimo'áva, kóichagua mapa ojepuru heta hendápe oñemosarambi haçua momarandu maymávape, ojekuaa haçua mba'e ojehúva téra ojekuaaukaséva.

Historia oñemopyrenda mbarete mapa temático rehe ikatúgui oñemoha'anga tendakuéra ojehu haguépe opaichagua tembiasa ymave ha ramoite guare. Techapyrä, descubrimiento de América ha colonización.

a- Símbolo cromático.

Ko referencia rupive ikatu ojehecha pe altimetría téra altitud mar arigua yvatekue

Yvytykuéra ijyvatéva	Meseta	Llanura ijyvatéva	Llanura (0 m.)
----------------------	--------	-------------------	----------------

Simbología ojepuru py'jietéva

Ikatu ojehecha pe batimetría téra yypukukue.

Yvykua	-1000 m guive -3000 metro peve	De -200 a -1000 metros	0 guive -200 m peve
--------	--------------------------------	------------------------	---------------------

Yvytykuéra ha vyty karape ñemoambue, péicha avei mba'éichapa pypuku vytyta'ũkuéra, ojehechaháicha peteĩ mapa topográfico, ohechauka pe relieve.

Ambue mba'e ojepurúva ojehechauka haçua relieve niko pe tinta hipsométrica, sa'ykuéra, trama avei sombreado. Sa'ykuéra ojepuru jave ko'ã mba'erã, ojeiporavo sa'ykuéra ñambuéva ojehegui ikangýva térã imbaretevéva ohóvo, upéicha ojejapo oñembosa'y haçua tendakuéra ojojáva ijyvatekuépe térã ambue mba'épe; techapyrã, yvy ijyvatéva 0 m guive 100 m peve ikatu oñembosa'y verde kangýpe, tendakuéra ijyvatéva 100 m guive ha 200 m peve oñembosa'y mbareteve ha péicha ojejapo ohóvo.

Ko yvy ape ári pe nivel del mar ndaha'ei peteicha meme ha, avei ñambue py'ÿiete umi marea rupive. Pe referencia niko nivel medio mar rehegua peteĩ tendápe.

Ojehechakuaávo pe escala mapa rehegua pe altimetría ojehechauka heta hendáicha. Mapa oguerekóva escala michívape, ohechaukáva tetãnguéra, región yvy ape arigua térã continentepe, pe altimetría ojehechauka sa'ykuéra rupive.

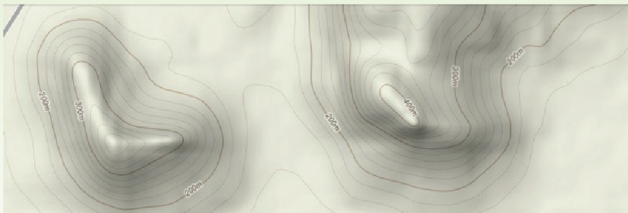
ä. Ta'anga, signo ha línea

Ta'anga yvateguigua ha imagen satelital

Ko yvy ape ikatu oñemoha'anga ta'anga oñeguenohëva arai guive ha, avei umi imagen satelital rupive, ko'áva niko tuicha oporoipytyvö omoha'angágui hendaitépe tenda ojeiporavóva. Ta'anga yvy ape rehegua oñeguenohëva avión guive térã satélite rupive ojeipuru ojejapo haçua mapa ha plano. Ko'áça rupi ko'ã

mba'e tekotevëterei tuicha oipytyvögui heta mba'épe, taha'e ñemitýme çuarã, ñemoarandu tekoha rehegua ha militarkuéra rembiapópe. Cientificokuéra avei oipuru ohechakuaa haçua mba'épa ogueru hendive yvy ñemoperö, ohechakuaa haçua ka'aguykuéra kakuaa, ñemitýrã ñembosako'í ha ñangareko térã tavakuéra ñeipytyvö okakuaa haçua. Tembiapokuéra meteorología rehegua oipuru momarandu satélite rupive ojuhupytýva ohechakuaa haçua mba'épa ikatúne ojehe tenondeve umi fenómeno climatológico.

Curva de Nivel ohechauka mba'e yvatekue

Escala ohasáva 1:200.000 ári guive oguereko curva de nivel omoha'anga ha'ua pe altitud, py'yiete ojehe'a jepi altimetría isa'yva reheve téra vvytykuéra oñesombrea. Hu'ã katuete oĩ pe curva de nivel ryepýpe michivehápe. Oĩ cima ojekuaahápe peteĩ punto ha peteĩ papapy, pe punto ha'e tenda ijyvateveha ha papapy ohechauka altitud.

Mapa rupive oñeha'ã ojehechauka mo'õpa oĩ mba'ekuéra peteĩ plánope. Oñeha'ã avei ohechauka pe tercera dimensión: ha'éva altitud.

Altitud niko ha'e pa'ü yvate gotyo oíva mokõi punto apytépe, peteíva ojequereko nivel cero ramo, ha'éva yguasú nivel mbytegua. Yguasú nivel ningo napeteichaimeme ko yvy ape. Upéva ojehechakuaa pe yguasú nivel medio rupive peteĩ hendaitépe. Tetanguéra oguereko tenda oñemedihápe ko nivel ha ojepuru referencia ramo tetã tuichakuépe.

Ojehechakuaava'erã mba'e escálapa oguereko pe mapa oñemoha'anga ha'ua altimetría, ha upéva ojejapo heta hendáicha. Mapa oguerekóva escala michíva, ohechaukáva tetanguéra, tenda ko yvy ape arigua téra continente, pe altimetría oñemoha'anga, heta jey, sa'y rupive.

Ojehechakuaava'erã mba'e escálapa oguereko pe mapa oñemoha'anga ha'ua altimetría, ha upéva ojejapo heta hendáicha. Mapa oguerekóva escala michíva, ohechaukáva tetanguéra, tenda ko yvy ape arigua téra continente, pe altimetría oñemoha'anga, heta jey, sa'y rupive.

Curvas de nivel de las Serranías de Paraguarí. Localidad Mbocayaty – Kóicha ojehecha tape ohóva Villarrica yképe.

Símbolo cartográfico

Peteĩ mapa oguerekóva ipype momarandu ndahasýi ha'ua iñemoñe'ë oguerekova'erã ipype peteĩ sistema símbolo rehegua. Ko'ã símbolo niko ohechauka opaite elemento oíva ko yvy ape tuichakue ári.

Ojehechakuaávo mba'éichaguápa pe mapa, ojeipuru símbolo tekotevéva. Oñemopeteĩ ha'ua mapa ñemoñe'ë oñeçuahéva'ekue peteĩ ñe'ëme convención internacional rupive ha upéva ojeipuru símbolo estándar.

Tavakuéra ha tava'ikuéra ojehechauka punto rupive téra tendakuéra oñesombrea, ysrykuéra katuete oñembosa'y hovýpe ha tetanguéra ojojuhuha oñembosa'y téra ojehai línea discontinua.

Leyenda

- ★ Capital / Frontera del país
- Ciudad
- ▲▲▲ Cordillera
- ▬ Cursos de agua

Peteĩ cartógrafa (upéicha héra máva ojaopóva mapa) ikatu oipurú opaichagua símbolo omohendáva oikotevéháicha. Umi símbolo ojeipurúva peteĩ mápape oñemboysí pe Leyenda he'íha guýpe (ko'áva niko signo cartográfico ojeipurúva opa rupiete).

2. Ñamba'apo oñondive:

- a) Ñamoha'anga símbolo opaichagua ñamohenda haçua mba'ekuéra mbo'ehakotýpe.
- ã) Jahechauka ñane rembiapo ha jahechakuaa ñane irünguéra rembiapo avei.
- ch) Ñahendu ñane irünguéra remimo'ã iporãve haçua ñane rembiapo, upekuévo jaikuaave avei jahávo.
- e) Jajesareko porã mapa ha globo terráqueo rehe. Ñañeha'ã ñamoñe'ë umi símbolo oíva mápape, jaheka upekuévo tendakuéra renda.
- ë) Jahecha video ñane pytyvõtava jahechakuaa haçua mba'éichapa ojoavy oiohegui tendakuéra.
- g) Ñaimo'ã jahaha peteĩ tendápe ha ñamombe'u mba'éichapa upe tenda.

3. Pe técnica hérava simposio rupive jahechauka ñane rembiapo.

Ñande rogaygua ha ambuekuéra mbo'ehaopégua pytyvöme ...

4. Ñambosako'í ñesë jaha haçua jahecha mba'éichapa umi accidente geográfico taha'e: yvype, yvytyrusu, yvyty karape, ysyrkuéra.

5. Jaha aja jaipurú mapa jaikuaa haçuáicha moö rupipa ñaime ha jaikuaa haçua avei mba'éichapa mombyry oiohegui tendakuéra, ñamoñe'ë ha jahechakuaa símbolo oíva mápape avei, kuatiahaipyre jahecháva jahasávo tavakuéra rupi.

Mba'épa jajapóta
- Mba'erápa ñasëta.
- Mba'e rehepa ñasëta.
- Moöpa jaháta.
- Mba'éichapa jahepyme'eta mba'yru-guata rehe ha ambuekuéra mba'e avei.
- Mavamávapa ohóta: tuvakuéra, mbo'e-harakuéra, temimbo'ekuéra, sambyhyharakuéra ha mba'e.

Mba'éichapa jajapóta:
- Mba'emba'épa jajapóta.
- Ñamba'apótapa atýpe.
- Jahái umi mba'e jahupytyseva.
- Jahái umi mba'e jahechakuaátava ñane rembiapo aja.

Jehechajeyrá
- Mba'épa ojechupityraka'e
- Temimbo'ekuéra jehechajey
- Jahechakuaa mba'épa ikatu jajapo porãve

6. Ñafilma umi rasgo geográfico jahecháva guive tenda jahahápe, upéi jahecha jey haçua mbo'ehakotýpe.

7. Ambohováí ko'ã porandu

- a) Mba'éichapa ahecha mbo'épy ko arapegua.
- ã) Mba'éicha javépa añeñandu porãveraka'e.
- ch) Mba'éicha javépa ñañeñandu porãiraka'e. Mba'e rehepa. Mba'épa ajaporaka'e upévare.
- e) Ajapopa piko umi mba'e tekotevéva guive aiko porã haçua maymáva ndive mbo'ehaópe. Mba'e rehepa.

8. Jajepy'amongeta

Jahechakuaa mba'éichapa ñañemoarandu ha, jaikuaave mbo'épy pyahu. Jahái mba'éichapa ikatu jaikuaa porãve ko'ã mba'e.

Mba'éichapa ñane retã socioeconomía avei ambue tetã oïva región Cuenca del Plata pe.

1. Jajesareko ta'angakuérare ha ñambohovái porandukuéra:

- a. Jahechámama máva oja'póvape ko'äichagua tembiapo.
- ã. Mba'e rehepa oñemu hikuái. Jaikuaápa mboýpa hepy ko'ã mba'e.
- ch. Ñahendúmapa oñeñe'ëvo sector económico rehe.
- e. Mba'épa he'ise "sector económico".

Reikuaápa...
Pe ñe'ë sector he'ise umi
pehëngue oñemboja'ohápe
peteĩ mba'e.

SECTOR ECONÓMICO

Tembiapokuéra ñemboja'ó peteĩ Estado téra tetäyguápe, ojehechakuaávo pe proceso productivo oïva upe tendápe niko umi sector económico. Tembiapokuéra economía rehegua ikatu oñemboja'ó mbohapy sector tuichávape hérava primario, secundario ha terciario. Sector primario ha'e upe oñeguenohëva ha ogehupytýva jaikohágui, umíva materia prima. Oike ipype sector agrícola, ganadero, pesquero, minero ha forestal.

Sector secundario omoambue materia prima ha ojapo chugui producto semi elaborado téra opa pyrëva. Ko sector ryepýpe oike pe industria, sector energético, minero ha construcción rehegua.

Sector terciario niko ndojapói bien material, uvei oikuave'ë servicio téra bien inmaterial tekovekuérape. Ipype oï mba'yругuata, comunicación, comercio, umi financiera, turismo, sector sanitario, tekombo'e ha, administración.

Ko sector ombyaty umi servicio mercantil ha ndaha'éiva mercantil, katuete mba'eñemu, mba'yругuata rehe ñeñemu ha ñemyaty'rö, ogakuéra jealkila, correo ha telecomunicación, seguro ha finanza, asesoría, arandukuaa ha umi servicio oñeikuave'ëva administración pública rupive. Oï ningo heta oikuaaha'áva he'iva ko'áça rupi ikatuha ña'ne'ë sector cuaternario ha sector quinario rehe. Pe sector cuaternario oikuave'ë servicio apytu'üme'gua taha'e investigación, desarrollo, innovación ha momarandu.

Ombyaty tembiapokuéra empresa ha política rehegua ñembokatupyry reheve ha oñomoirüva gestión avei momarandu mosarambi reheve (jejogua, venta ha alquiler), ha'éva pe bien económico fundamental.

Pe sector quinario niko tembiapokuéra arandukuaa rehegua, tekombo'é, arte ha entretenimiento. Upéicharö jepe, tembiapokuéra oïva ko sectorpe iñambue haiharakuéra apytépe, heta jey oïke avei ipype tembiapokuéra tesäi rehegua.

Umi mbohapy sector economía rehegua ojogueraha oñondive ha, upéva oñembohéra relación intersectorial.

Techapyrä relación intersectorial rehegua: pe sector agropecuario ovende materia prima agrícola sector industrialpe ha ojogua fertilizante, abono avei maquinaria agrícola. Pe sector servicio ojogua tembi'u sector agropecuariope, kóva ojerure servicio financiero, comercial ha mba'yругuata sector serviciópe, sector industrial ovende, sector serviciópe, mueble, equipo oficinape çuarä, kamiön, sector servicio oikuaveë industriape servicio profesional, médico, financiero.

IPORÄITE JAIKUAA

Sectorkuéra ndojohúi jepi petei hendáicha meme. Techapyrä, hasyeteri ojehechakuaa haçua tembiapokuéra servicio rehegua oïva organización industrialpe (servicio informático téra de gestión) ha'épa sector terciario pegua, teräpa ambuéichagua, umi producto industrial jepuru serviciokuérape (mba'yругuata, telecomunicación) nomoambuéi pe sector secundario ñeimo'ä. Upéicha, ko'ä mbohapy sector economía rehegua (primario téra agrario, secundario téra industrial avei terciario téra servicio rehegua) oñemoirü hesekuéra petei sector pyahu, pe cuaternario.

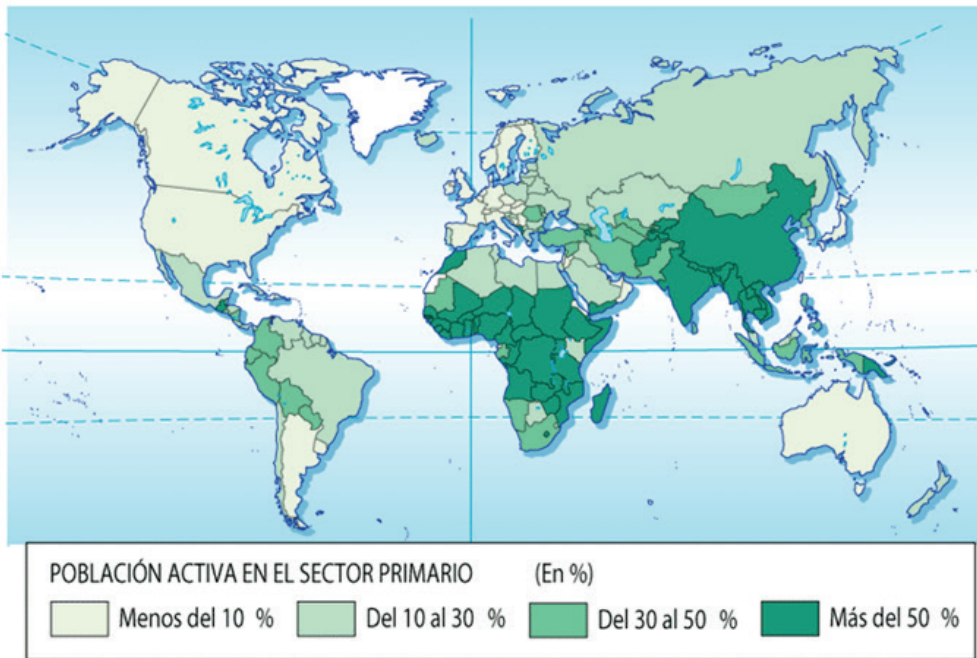

2. Ñaño moirü atýpe ha ñamoĩ tetã réra:

- a) Jaheka arandukakuerape mapa tetã réra jaguerekóva
- ã) Ñamohenda tetã rembiapokuéra economía rehegua jahechakuaávo umi sector oíva ipype.
- ch) Jahai cartel rehe.
- e) Atykuéra jahasa peteĩteĩ ñamombe'ú haçua momarandu pyahu ñane irünguérape.
- ê) Jajeporeka Internetpe, térã embajada tetãnguéra rehegua, ikatu avei enciclopediape mba'éichapa oñemohenda política ha arandukuaápe. Ñamombe'ú ko'ã mba'é iporãve haçuáicha ñane irünguérape. Upevarã jajerure pytyvö ñane irünguérape.

3. Jajesareko porã planisferio avei umi referencia cromática rehe

- a) Mba'é atýpepa oĩ Paraguay.
- ã) Mba'éichapa oĩ ambuekuéra tetã Rio de la Plata pegua.
- ch) Mba'éichapa oĩ Paraguay...oĩ porãpa térãpa oĩ vai.
- e) Rehechakuaávo umi mba'é remoñe'ëmava'ekue: Paraguay piko ikatu oĩ porãmieve economíape. Emombe'ú mba'éichapa ikatu ojehupyty upéva.

Fuente: <http://www.kalipedia.com>

MBA'E OÆUENOHÊVA TETÄNGUÉRA AMERIKAGUA

4. Jajesareko mapa rehe ha ñamoñe'ë cuadro referencia rehegua:

a) Ahai peteĩ cuadro ha ipype amoĩ mba'épepa ojojogua ha ojoavy tetänguéra iproducciónpe, upevarä ahechakuaa pe mapa.

MBA'ÉICHAPA UMI REGIÓN
SOCIOECONOMICA ÑANE RETÄ
PARAGUÁI PEGUA

Región	DEPARTAMENTOS QUE COMPRENDE	CARACTERISTICAS DE LA REGION	ACTIVIDADES ECONOMICAS	GOBIERNO
Centro Sur	Central, Paraguari, Cordillera, Guairá, Caazapá.	Tenda hetave ojeikoha ipype. Yvy perõ, ojepuruetereigui ñemitýrã.	Oĩ pype industria tembí'u rehegua, textil, mueble, aceite ha artesanía. Oñemoña vaka ha mymbakuéra korapegua. Oñeñotý avati, mandyju, kumanda, mandi'õ, cítrico, hortaliza, frutilla. Caazapápe añoite oñemba'apo yvyráre	Gobernacionkuéra ha Intendencia municipal.
	Ñeembucú- Misiones	Yvy karape, iporã oñemongakuaa haçua mymbakuéra. Oĩ heta estero ha ysrykuéra ko'ã tendápe.	Fábrica tejido rehegua, bicicleta, aceite. Comercio. Oñeñemitý, oñemongakuaa mymbakuéra ha pira kutu. Turismo tenda tembiasakue reheguápe.	
Este	Itapúa	Yvy karape ojaho'iva chupe pradera suroeste gotyo, yvy iporã norte gotyo ñemitýrã. Tenda oñeñemitýhápe heta mba'e.	Ñemitý, mymba ñemuña, ka'aguykuérãgui oñeguenohẽ yvyra. Oĩ heta industria ko regiónpe: ka'a, harina, arro, embutido.	
	Alto Paraná, Canindeyú, Caaguazú	Heta oĩ oikóva Alto Paranáme. Yvy iporã ñemitýrã. Oĩ ipype heta ka'aguy.	Turismo ñemurã rehegua.	
Norte	Concepción, San Pedro, Amambay	Yvy upepegua ijyvate. San Pedrope ikarape sur gotyo. Oĩ tenda tuichatuicháva mymbáre oñeñangareko haçua.	Oñeñotý avati, café, mandyju. Oñemoña vaka, kavaju ha ovecha. Oĩ avei industria cemento rehegua, cal ha mármol.	
Bajo Chaco	Presidente Hayes	Yvy ikarape ha hí'yno'õ, iporã oñemoña haçua mymbakuéra. Oĩ avei tenda ikatuhápe oñeñemitý.	Oñeñotý takuare'ẽ, asuka, avati, manduvi, hortaliza. Oñemoña mymba vacuno ha ovino.	
Alto Chaco	Boquerón, Alto Paraguay	Tenda tuicháva, yvype meme. Nu porãite oĩ ipype. Ojeheka ko'ã tenda rupi petróleo.	Ka'avo oĩ hetavéva ipype niko Karanda'y hu'ã roky oje'úva.	

<http://www.ultimahora.com/notas/424910-Para-aprovechar-mejor-el-auge-economico-urge-una-madura-reforma-del-Estado>. 2 de mayo de 2011. 10:29am.

5. Jakalka mbo'ehakoty'pe pete'i mapa tuicháva Paraguái rehegua, jaipuru referencia ñamo'i ha'ña upépe mba'éichapa ko'ã región peteite'i.

a) Ikatu ñaikyt'i cartulina ñamoha'angávo hese umi departamento ha hyepýpe jahai referencia oñemoñe'ëtahápe mba'éichapa peteite'i.

ä) Upéi ñañoimorü atýpe ha ñamboja peteite'i ñane rembiapo tenda ojehejaguépe departamento rendarä mapa ryepýpe

Bajo Chaco

6. Ñañoimorü atýpe ha jahai kuatia'atä'i rehe momarandu opaichagua, techapyrä:

Kuatia'atä'i 1ha Mboy departamento piko o'i pe Región Centro Súrpe	Kuatia'atä'i 2ha Mboy departamento piko oguereko límite internacional	Kuatia'atä'i 3ha Mboy departamento piko oguereko límite interdepartamental
Kuatia'atä'i 4ha Mba'eichagua atractivo turístico oguereko pe Región 2ha	Kuatia'atä'i 5ha Mba'eichagua tembiapópa ojejapo Alto Chácope	Kuatia'atä'i 6ha Mba'e regiónpa oguereko hetave industria ñane retäme
Kuatia'atä'i 7ha Mba'e regiónpe oñeñoty mandyju	Kuatia'atä'i 8ha Mba'e regiónpe ojejapo ka'a	Kuatia'atä'i 9 ha 12 peve Jahai ambueve porandu pyahu

Mba'éichapa jahugáta

a. Ñañoimorü 6 atýpe.

ä. Ñamo'i umi 12 kuatia'atä'i ra'angaiguy gotyo.

ch. Peteite'i aty oiporavóta moköi kuatia'atä'i. Peteiva aty pegua omoñe'ëta kuatia'atä'ipe he'íva.

Ambue aty pegua ombohováí porä ramo oguerekóta 5 punto.

e. Ambue aty pegua he'ivéramo ambue mba'e pe región rehegua, ombyatyvéta 3 punto.

ë. Aty pegua omohendáramo pe región mapa oíva pizarrónpe, ombyatyve 2 punto.

g. Ambue atypegua, omoñe'ëta avei kuatia'atä'ipe he'íva.

ç. Oganáta pe aty hetave punto ombyatýva opa ríre ñembosarái.

Brasil

Rio Parana

Paraguay

Rio Paraná. Altura de Ciudad del Este. Fuente: Banco de Imágenes Rubén Arguello

7. Ñambohovái porandukuéra

Emombe'u mba'éichapa rehecha pe situación económica ñane retã Paraguái ha ambuekuéra tetã oíva Río de la Platape. Mba'erehepa ndéve çuarã oĩ joavy ko'ã tetã economíape. Mba'é tetã piko oĩ porãve. Mba'épa ñane retã oikotevë oĩ porãve haçua.

8. Ajepy'amongeta

Mba'éichagua tembiapo rehevepa aikũmby porãveraka'e. Mba'é rehepa.

Mba'éichapa ñane patrimonio turístico

Ajesareko porã ta'angakuérare ha ambohovái:

- a) Ahechámapa peteiva ko'ã tenda.
- ä) Mba'éichapara'e upe tenda.
- ch) Ipotipara'e téräpa henyhë ytygui.
- e) Mba'e rehepa tekotevë ñañangareko ñane retãmegua patrimonio rehe.

Panteón de los Héroes

Rio Paraguay a la altura de Concepción

TURISMO

Ko tembiapo omboguata hendive hetaita mba'e, taha'e: agricultura, construcción, fabricación, recurso natural, patrimonio cultural ha oikotevë sector privado avei público rehe oikuave'ë haçua opaite mba'e turista oikotevêva, upévare héra multisectorial.

Naciones Unidas oguereko peteĩ secretaría, ha'éva Organización Mundial del Turismo (OMT) oheróva turismo kóicha: "Turismo niko tekovekuéra rembiapo ohóva oikohágui ambue tendápe ikatu opyta upépe opytu'u, omba'apo haçua térã ambue mba'erã".

ÑAMBA'APO JAJAPÓVO PETEÍ MAPA

PIZARRA

MBA'ÉPA ÑAIKOTEVË

- CARTON DUPLEX

- TERCIADA pe cartón medida.

- PLÁSTICO TRANSPARENTE

- Isocola (térã ambue pegamento)

- Piolín

- Marcador acrílicope çuarã opaichagua sa'y.

Mba'éichapa jajapóta

Jakalka peteĩ kuartia sulfito rehe mapa ñane retã rehegua térã ambue ñaikotevëtava. Jajapopa rire, jakalka ko'áça pe cartón duplex rehe, ñambojo'a umi linea, ijerére ha ysyrykuéra jaipurúvo marcador.

Ñamboja terciada rehe ñemoha'anga ha jaforra plástico transparentepe, ñamombyta pinche térã tachuelítape ikupe gotyo, ñamoï hese piolín ñamosäingo haçuáicha upéi opyta porävetahápe. Ikatúma jaipuru jahechauka haçua ipype opaichagua tenda.

Europape ko tembiapo ojejavova'ekue katuete tetã pukukue rupi ary 1950 peve. Upéi oñemoi porãvo Europa pe Segunda Guerra Mundial rire, heta mba'e ojehe ha tekovekuéra ou ambuekuéra tetãgui avei oho ambuekuéra tetã gotyo. Ko'áça rupi hetave ha py'jiete ojeviaha opa rupiete, upéva ojehe oĩgui vía aérea de última tecnología, hetave mba'e ikatu ojequeraha, avei umi vía de comunicación oipytyvö isarambi pya'eve haçua momarandu ko yvy jerére.

Ko'áça rupi tekotevë oñemoambue tembiapo turismo rehegua: ko'áça oñembohérava turismo sostenible, upéva pe " proceso oipytyvöva tetãnguéra okakuaa ha iñakãrapu'ãve haçua oñembyai'ỹre térã oñehundi'ỹre recurso natural". Pe turismo oñemopyrenda mbarete haçua oñembohéra 'eco-turismo', 'turismo verde', térã 'turismo responsable'. Ko'ã ñe'ë rupive ojehechakuaa umi recurso oĩva Yvy jaikohápe ikatuha opa, upéicha avei turismope ha, ambuekuéra sectorpe, heta mba'e ndaikatúi ojeipurureipa ikatúgui opa, oĩ tenda upeichaite ojehuha.

Turismo niko tembiapo imbaretéva, upéva he'ise ndopareimo'ãiha tetãnguéra rupi, uvei ojehechakuaaháicha, tuichatuichave ohóvo, upekuévo tetãnguéra okakuaa ha iñakãrapu'ã economíape ha tavayguakuéra jeikópe oñondive rupi. Tenondeve gotyo oútava niko tuicha mba'e, tetã michiiva térã tuichávape çuarã ko yvy jerére, omopyrendágui kakuaa ikatúva oñemohenda peteĩ estructura sostenible ryepýpe.

Foto sobre el río Tebycuary. Fuente: Rubén Arguello

TURISMO, TEMBIAPO OMOMBARETÉVA ÑANE RETÄ

Tendaíta iporäva ha oikohaguépe heta mba'e ñane retä rembiosa rehegua ñanepepirü jaha haçua jahecha ha jaikuaa. Tembiapo turismo rehegua okakuaave ohóvo avei oñemomba'ëve, oipytyvögüi Producto Interno Brutope (PIB). Ko'áça rupi, ko tembiapo rupive ogehupyty heta mba'e, ojehu pe integración sociocultural, omopu'ã economía, oñemomba'ëve umi patrimonio natural ha cultural oikuave'ëva tetä peteitei.

PATRIMONIO TURÍSTICO

Patrimonio turístico ha'e umi elemento turístico aty petei tetä téra región oguerekóva omopyrenda haçua pe turismo, ikatu avei ja'e oïha patrimonio tekovekuéra ikatúva ohupyty oikógui hikuái tenda tuichávape, umíva ikatu patrimonio regional téra nacional.

Pe patrimonio turístico niko umi mba'e ikatúva jahecha téra jaikuaa, umi instalación turística, infraestructura ha superestructura turística.

Ko'ã patrimonio ikatu arandukuaa rehegua, folklórico téra aty popular avei, ojejapóva voínte téra ipyahúva, oímava voi terä kuimba'e oja'póva, taha'e escenario téra paisaje iporäva, oñomoirüvo ko'áva umi vía de comunicación reheve oiko chuguikuéra patrimonio turístico.

Mba'e poräita oikuave'ëva ñande rekoha ohecharamoiterei maymáva oúva ambue tetägui. Ñane retämegua tekotevë ohechakuaa iporäha oikuaa tendakuéra ñane retäme oíva, upevahína pe turismo interno, upéva ningo ndahepyetéi, tendakuéra ñanemohesäi, ha upekuévo ikatu avei ojejapo heta mba'e, taha'e ojeho estancia, parque téra reserva rupi, ojepirakutu, jeha barco téra kanóa rupive, téra jeha tavakuéra rupi oihápe ñanomaranduha tembiosa ymave guare.

Ikatu ningo oï opaichagua circuító turístico, umichagua oipurúma voi Secretaría Nacional de Turismo (SENATUR), oguerekóva ha oikuaáva mba'éichapa ojeikuaa'ekava'erä ko'ã mba'e opa rupiete, upevarä oipuru pe sitio Web.

Constitución ñane retämegua umi artículo oñe'ëva ko'ã mba'e rehe, ha'e:
Artículo 6: mba'éichapa ojeikova'erä.
Artículo 7: tekoha ñanemohesäiva.
Artículo 8: tekoha ñeñangareko rehe.
Artículo 81: patrimonio cultural rehegua.

Reikuaápa

Pe ñe'ë patrimonio ojeipurumava'ekue voi derecho románope ymaite guive (República romana aja), uperö ojequereko ogaygua mba'éramo ha tuvakuéra ikatúva oheja hogayguápe, ko'áva oheja jey ambuekuérape ohasávo arykuéra, maymáva ogaygua ikatúgui oñemomba'e hese.

Represa de Itaipu

Ko'áça rupi, Turismo rupive ogehupytyse "maymáva oikóva peteĩ távape oñomoirü joa opaite mba'erä", upévare oñepyrü pe ecoturismo, turismo patrimonio rehegua, comunitario, rural, eco-cultural oñembohérava avei "alternativo"; ko'áva osẽ porãjoaite, oñeikũmby porãramo, ha avei oipytyvõ tavakuéra okakuave haçua.

Patrimonio cultural ha patrimonio turístico:

Patrimonio cultural niko umi mba'é ñande ypykuéra ohejava'ekue ñandéve, ko'ã mba'é tavaygua ohechakuaa imba'ekueraha, upevarã oiporavo ha'ekuéra voi ha oñangareko hese ohechakágui umi mba'é tavapegua. Patrimonio ou ñe'ẽ latín "pater" gui, he'íséva "padres" "túva", ohejava'ekue ñandéve heta mba'é ojehecháva ha ojehecha'ýva: tavakuéra, monumento, óga yvate, mba'yругuata, documento, tembiasa ñemombe'u, tembi'u apo, jeroky, ñe'ẽ, jepokuaa, jerovia, temimo'ã, arandukakuéra, obra de arte.

Py'ýiete pe patrimonio cultural ojeguerovia ha'éha umi mba'é ikatúva ojepoko hese, taha'e: ogakuéra, tuicháva térã michíva, obra de arte, monumento, ha mba'e; ko'ã mba'é katuete oñemboysýi jepi turismo oñemoherakuã vove.

Upeichavérö jepe, pe patrimonio apytépe oĩ avei umi mba'é ndaikatúiva ojepoko hese, umíva ningo arandukuaa aty, taha'e popular térã folklórica, ipype oĩ jepokuaa oñembohasáva ñemombe'u rupive, tembiasa, ñe'ẽ, purahéi, jeroky, karuguasu, tembi'ukuéra apo, ha hetaiteve mba'é arandukuaa rehegua.

Antigua locomotora

Objetos de barro cocido

Sombero piri

Ñane retã Paraguái ko'ãça oguereko tenda UNESCO ombohérava Patrimonio de la Humanidad:

Umíva niko Misión jesuítica Santísima Trinidad ha de Jesús Tavarangue pegua. Pe Ferrocarril Central Carlos Antonio López avei oñembohéra bien cultural. Umi bien natural apytépe jaguereko: Parque nacional Ybytyruzu, Tinfunke, Mbaracayu.

Ñane retã Paraguái ipe ikatu jajuhu turismo heta hendáicha: Turismo ñande ypykuéra arandukuaa rehegua. Museo etnográfico oíva heta hendápe. Fuerte ñorairöra ojejapova'ekue colonia aja: San Carlos ysyry Apa rembe'ýpe ha Fuerte Borbón ysyry Paraguái rembe'ýpe. Tembiasa arandukuaa prehistórico rehegua: Petroglifos Cerro Polilla (Villarica), Cerro Guasu (Amambay) ha tupã Tacuati ysyry Ypane rembe'ýpe.

Ogakuéra coloniaramo guare, óga ñane säsóramo guare (Palacio de Gobierno, Panteón de los Héroes, Catedral metropolitana, ferrocarril) Paraguáype. Atyra (oñemba'apo cuero rehe), (Retablo, púlpito, ta'anga franciscano ha jesuita rehegua), Yguarónpe avei oí cestería, alfarería ha olería. Caazapa (mombe'ugua'u Ykua Bolaños rehegua, Tupã ha museo), Capiata (typycha ha oñemba'apo yvyráre), Caacupe: dulce ha táva jerovia rehegua, Ybytymi: Tupã franciscano, tenda onase hague Mariano Roque Alonso ha Narciso R. Colmán, avei upépe oíva'ekue estación ferrocarril rehegua ymave, Guarambare: eíra takuare'ë. Pirayú: óga tuja tuicháva, Campamento Cerro León museo ha kyha poyvi rehegua. Itá: cerámica rehegua táva, avei olería ha alfarería, upeichaite avei Tobati, Yataity: ao po'í renda. Poncho jajuhu San Miguel, Carapegua ha Piribebyupe. Jojería ha orfebrería, filigrana (ta'anga ojejapóva hilo plata téra oroguigua) Lúquepe.

Estación Central del ferrocarril

Casa de la Independencia

Serranías de Caaguazú

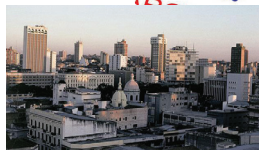
Lago de Itá

Tavakuéra oguerokóva gueteri pe estructura ymave guaréicha, tenda oñeñorairöhague Chácope ha avei umi tenda oñeñorairöhague Triple Alianza ndive, ko'avagui oiko tenda tembiasakue mandu'arä rehegua. Altos, Areguá, Ypane, Piribebuy, Valenzuela, Villarrica, San Juan Nepomuceno, Itaugua (Ñanduti). Fundición de hierro oiva La Rosada, Parque nacional Ybycuípe. Artesanokuéra itavateépe. Encaje ju. Museo tavakuéra pegua. Ñe'ë, purahéi, tembi'ukuéra, fiesta patronal, festival, feria ha ñembosaraikuéra tradicionalva.

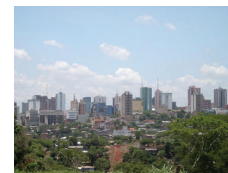
Ruinas de Humaitá - Ñeembucú

CIRCUITO TURÍSTICO "EL TRIÁNGULO"

Asunción

Ciudad del este

Encarnación

1. Jagueru ta'angakuéra oïva kuationhaïpe, ñaikytĩ umi tenda jaikuaáva térã umi jaikuaaséva.
2. Jajapo peteĩ mapa pizarra (jahai haçuáicha hese) ha jahechauka umi tenda turísticova.

ÑAÑEMBOSARÁI JAJEPOREKÁVO

3. Ñañoimoirü atýpe jajeporeka haçua departamento ha tavakuéra rupi... Jajeporeka mba'éichapa pe departamento oje'éva ñandéve jaikuaave haçua chugui, avei ñamboherata ñande aty. Ikatu ningo jajeporeka internetpe, jaha secretaría de turísmope, intendencia upe táva reheguápe, muséope, biblioteca municipal, biblioteca mbo'ehao pegua térã biblioteca temimbo'ekuéra oguerékóva hógape ýró ñane angirünguéra.

Ñaimo'ã jahataha japytu'ú upe tendápe, upevarã ñambyaty momarandu ñane pytyvõtava ... Porandu ikatútava ñambohovái niko ko'áva:

- a) Mba'éichagua medio de comunicación ha mba'yругuata piko oguereko pe táva. Mboy aravópa aikotevë açuahë haçua che róga guive upe peve.
- ä) Mba'é ruta rupipa ahava'erã açuahë haçua upe távape.
- ch) Mba'épa ahecharamo upe távagui. Mba'épa ahechaseve térã ajuhuseve. Mba'é rehepa aikuaase upe tenda. Mba'épa oĩ aguerohory térã amomba'ëve haçua upépe.
- e) Oguereko piko tenda apyta haçua ake, taha'é pensión térã hotel... mboy piko ahepyne'ëva'erã.
- ë) Mba'éichagua tembi'úpa oĩ upépe. Hepyvépa téräpa peteichante che aikohágui.
- g) Mba'éichagua jepokuaa piko oĩ upépe.
- ç) Mba'éichagua tembiasápa oguereko upe táva. Araka'épa oñepyrüraka'e, mávapa ofundava'ekue.
- h) Mboy tekove piko oiko upépe.
- i) Mba'épepa omba'apo umi upépe oikóva.

4. Jahechauka ñane rembiapo ñande ha'eramoguáicha guía turístico, ha jaipotaramoguáicha ñane rendúva oikuaa ñande táva ha'eha upe iporävéva. Upevarã jaipuru techapyrã ha ñamombe'ú mba'épa ikatu jaha jahecha upépe avei mba'emba'épa ojejapo.

5. Mbo'ehakotýpe jaiporavo peteĩ tenda ha, upépe jahechauka mba'emba'épa ojejapo upe departamentope.

6. Ñañomongeta mbo'ehára ha tuvakuéra ndive, jaha haçua jaikuaa tenda jaguero-horyvéva ha upekuévo ikatúta jahecha umi patrimonio oïva upépe.

Ahechajey

	katuete	sapy'ánte	Araka'eve
Añangareko patrimonio turístico hí'açuivévare			
Aipuru umi patrimonio ñane retãmegua ndaikatúiva ojepoko hese.			
Aguereko peteĩ mba'e itradicionalva			

Ajepy'amongeta

Mba'e tembiapópa aguerohoryveraka'e. Mba'e rehepa. Mba'eichagua tembiapo rupivépa aikũmbyveraka'e.

Mbo'epy aty II. ÑANDE NINGO TEKOVE HA TAVAYGUA

Mba'épa ojuhupytyse mbo'epy rupive

- Ohechakuaa tembiapo oipytyvöva imbareteve haçua autoestima ha identidad personal ha social.
- Ohechakuaa umi factor sociocultural oipytyvöva okakuaa ha oñemopyrenda haçua pe identidad nacional.
- Oipuru ñomongeta opa haçuaícha conflicto.
- Ohechakuaa mba'épa he'í artículo oíva ñane Constitución Nacionalpe obligación oguerékóva Estado ha ambuekuéra ogaygua derecho rehegua.

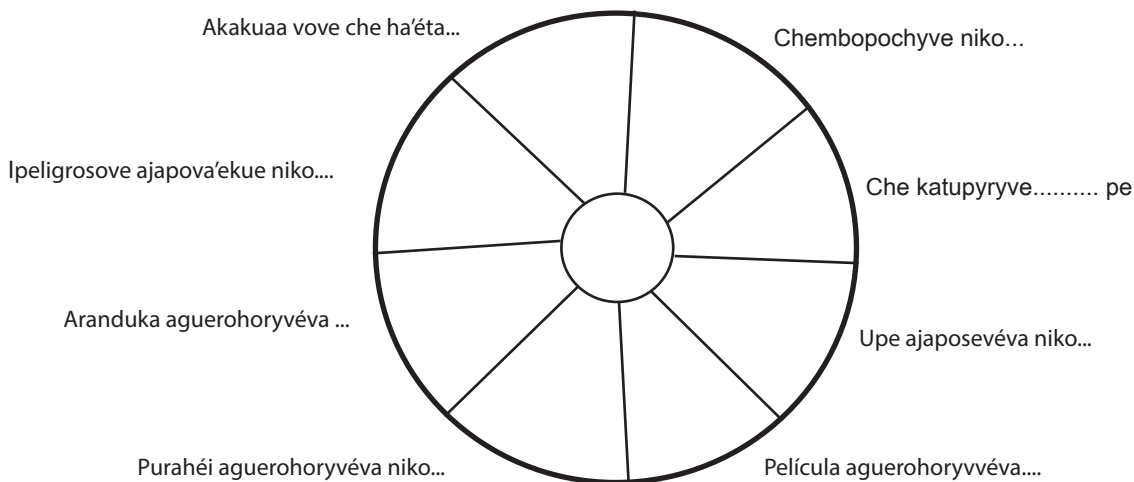

Tembiapo oipytyvöva imbaretve haçua autoestima ha identidad personal ha social.

ÑAÑEMBOSARÁI "LA RUEDA": Ko tembiapo ñane-pytyvöta jajokuaave haçua.

Mba'épa ñaikotevë...
Cartulina, jetapa ha marcador.

Mba'épa jajapóta:
Temimbo'e peteitei omoha'angáta petei rueda ha ohaíta ipype ñe'ë.

Mbo'ehára oñongatúta pe rueda ha ambue árape ohekáta ñane irü oja'póva hembiapo ñane mba'éicha avei.

1. AHECHAJEY CHE REKO	Ahupyty	Ndahupytyi gueteri
Kyre'y reheve amba'apo mbo'ehakotype		
Ajapo tembiapo ojejeruréva chéve		
Agueru mbo'ehakotype umi mba'e aikotevéva amba'apo haçua		
Ajogueraha porá che irünguéra ndive.		

AUTOESTIMA

Umi mba'é ñaimo'áva, ñañandúva ha, jahechajeýva aty, avei umi mba'é ñanepytyvöva ñande rekópe, taha'é ñande retepýpe térä ñande retépe niko Autoestima.

Maymáva niko ñaikotevë mborayhu, moköi hendáicha, mborayhu peteitei jaguerékova ñande jehe (ñemomba'e, jerovia, katupyry), avei respeto ha ñemomba'e ambue tekove ohechaukáva ñandéve (jehechakuaa, jeguerohory). Jahechaukavo ambue tekovépe ñemomba'e, jahechauka chupe respeto oikotevëva.

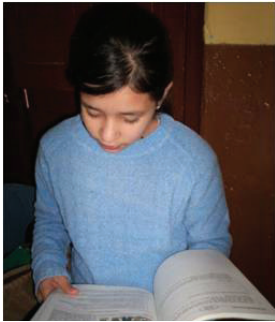
Ñamoheñoi porä haçua jerovia ha ñemomba'e hesäiva ñande jehe ha ambuekuérare, tekovekuéra jaguereko voi ko katupyry ñande retepýpe, upévore ikatu jajepy'amongeta, ñamopyrendávo katupyry, ha jaguerékogui tekove ñañeha'ã jahupyty vy'a ñaikotevëva. Upévore, jaguerekova'erä pe ñemomba'e yvate. Upeichavéro jepe, oi heta tekove, ojeapo'iva ijupe ha noñemomba'éiva.

Pe identidad personal rupive máva "ha'etee" ndaha'ei "ambue". Ha'e niko umi mba'e máva oguerékova hetepýpe ha heko rupive oguenohëva oka gotyo, upekuévo ambuekuéra tekove oikuaa chupe ha ohechakuaa mba'éichapa ha'e, iñambuégui ambuekuéra tekovégui, ndaipórigui ha'éichagua ambue ko yvy jerére.

Identidad Social niko ojehechakuaa máva oñemomba'e vove upe oguerohoryva térä omomba'évare, oguerékova avei categoría social (Techapyrä:"Che ha'e paraguayo") ha pe identidad personal katu ojehechakuaa máva rekovépe, umi mba'e oja'póva ijehegui térä ha'e oguerékovape (Techapyrä: "Che niko temimbo'e po mbo'esyry pegua, aguerohory ñane retä Paraguái purahéi, amomba'ëve guarania).

Identidad ha autoestima ñamomba'évo ambuekuérare Acróstico (ikatu jaipuru Comunicación ndive avei)
Mba'épa ñaikotevë: Kuatia sulfito temimbo'ekuéra oiháchape çuarä, marcador sa'y opaichagua. Ikatu niko avei korapy tuichávape, vvyku'ípe

Reikuaápa...
Autoestima
Ha'e katupyry
ñamomba'e haçua
ñande rekove,
ñañangareko ñande jehe
ha ambuekuéra tekove
rehe.

1. Ñañomoirü atýpe.
Ñañeno yvýpe kuation sulfito ári ha peteiva ñane irü omoha'angáta ñande rete jere kuatiáre.
2. Jahai ñande réra ñande rete ra'anga ryepýpe.
3. Ñane irü atypegua ojepy'amongeta ha he'i mba'e porã che aguerekóva, upevarã oipurúta taikuéra cheréra rehegua. Techapyrã:

- K..... Kalida
- A.... Apysaka kuaa
- M....Mbarete
- E..... Eira

4. Maymáva che irünguéra he'iva'erã mba'e iporãva cherehe.
Javy'amína jajapóvo pete'i collage (tembiapo ojogueraháva Artística ndive ikatúva ohechakuaa composición ha diseño).

1. Jaheka pete'i caja ikatútavare jajapo pete'i collage oipytyvótava tekovekuéra ohechávape, oikümbý haçua mba'éichapa heko máva ojapova'ekue upe tembiapo.
2. Umi mba'e ojepurútava collage ojeyapo haçua ñande jaiporavóta peteite'i (ndaha'ei ta'anga oñeikytiva añónte, ikatu avei foto, llave, plástico, tela, CD, ha mba'e), aníte ñanderesarái ohechaukava'eräha umi mba'e ñande jaguerohoryva, jajaposéva, ñamomba'éva, jahupytyvéva ha ambue mba'e jaguerohoryva térã ndajaguerohoryva.

3. Peteite'i ohechaukáta hembiapo mbo'ehára pytyvö reheve.

JAHECHAJEY	Ahupyty	Ndahupytyi gueteri
• Ahechauka tembiapo iporãva		
• Kyre'ỹ reheve ajapo che rembiapo		
• Che rembiapo ahechauka hendaitépe		

Tekovekuéra rembiasa
Ñamoñe'e ko'ã tembiasa ha jahechakuaa tekovekuéra ndaha'eiha peteicha meme, tekotevëha ñañomomba'e ñaimehaichaite, jahechakuaa jaguerokoha defecto ha virtud; naiporãiha ñañeñandu vai ndaikatúi rehe jajapo opaite mba'e, ñande ningo ñane diferente ojehegui.

1. Ñamoñe'e ha ñambohovái ...
Tembiasa 1ha.
Mbo'ehaópe, mbo'eharakuéra ndacherayhuiva'ekue aporanduetereihaguére, he'iva'ekue hikuái umi porandu hendape'ymeha. Pete'i mbo'ehára oimo'áva'ekue che apytu'ü nomba'apo porãiha. Upévare che sy cheguenohëva'ekue mbo'ehaógui ha chembo'éva'ekue ógapente. Araka'ëve ndajevyvëiva'ekue mbo'ehaópe.
Mávapa che.

Mbohovái: Thomas Edison, oinventavá'ekue grabador ha lámpara eléctrica.

Tembiasa 2ha.

Che mitä aja, che ru ha che sy oimo'áva'ekue chepype oïha nomba'apóiva hendaitépe ñañé'ë poräigui. Amboty rire 6 ary ae añé'ëva'ekue, avei ndaikatuiva'ekue ambohováí pya'é porandukuéra ojeja'póva chéve. Che irünguéra ha che rogaykeregua oimo'áva'ekue naiporäiha, upévare sa'í che angirü ha he'iva'ekue hikuái ndohoporämo'äiha chéve ko yvy ape ári.

Mávapa che.

Mbohováí: Albert Einstein, científico ohupytyva'ekue premio Nobel. Ohaí pe teoríá relatividad rehegua.

Ñé'ë paha: Ndaikatúiramo jepe ñaikümbý porä mbo'éhaópe mbo'épykuéra téra ndaikatúi jajogueraha porä ñane irünguéra ndive, upeichavéramo jepe jakakuapa rire oikóta ñandehogui tekove katupyry. Tekotevénte ñane kyre'ý ha ñañeha'ä jahupyty haçua upe jaipotáva.

Tembiaporä:

2. Ñamombe'ú jaikuaáramo ko'äichagua tembiasa.
3. Jaheka ambuekuéra tekove katupyry rembiasa ha jagueru mbo'éhakoty'pe ñamombe'ú haçua ñane irünguérape.

TARJETA TEKOA YHU REHEGUA

Mba'épa ñaikotevé: Kuatia'atä'í cartulina guiguáva, marcador, témpera, pincel, haiha, mbogueha, vaso y reheve, toallita.

Mba'épa jajapóta

1. Ñamoha'anga mba'é iporäva ñandéve çuarä. Ñambosa'y jaguerohoryveháicha, upevarä ñañeha'ä ñambojehe'a sa'ykuéra opyta poräve haçuáicha avei.
2. Jahechauka ñane irünguérape ñane rembiapo. Ñamombe'ú chupekuéra mba'éichapa jahechauka tekoayhu, taha'é tapicha, mymba téra mba'épe. Ñamombe'ú avei jahechauka py'ýipa upe tekoayhu teräpa nahániri.
3. Ñañomoirü atýpe ñane irünguéra ndive, peteí atýpe oíta umi oguerohoryvéva mymba, ambuepe oguerohoryvéva tapichápe, ha ambuevépe katu oguerohoryvéva mba'é.
4. Atýpe ñañomongeta umi mba'é jaguerohoryvare.
5. Ñamohenda porä mbo'éhakoty'pe kuatia'atä'ikuéra.

IDENTIDAD HA AUTOESTIMA

ARANDUKA OÑE'ÉVA CHEHEGUI

1. Ambosako'í peteĩ carpeta ha amoĩ ipype kuation morotĩ ikatútava upéi aguenohẽ jey.
2. Ijapére amoĩta chera'anga. Ikatu ambojagua che ra'anga jerére iporãve haçuáicha.
3. Peteĩteĩ umi kuation oñepyrũva'erã jehai rehe, he'ihápe mba'épa aimo'ã térã añandu máva rehe, techapyrã: Che sy ha'e téra che aiko Che ryke'y ndive rojogueraha ... Aguerohoryeterei ... Che jaryikuéra ha che rojogueraha Che irũ ahayhuvéva ha'e ... Ñembosarái aguerohoryvéva niko.... Che primo ha che tio... ... Che rógape ojepokuaa Che távape oikóva ojepokuaa ... Che retãme ojepokuaa

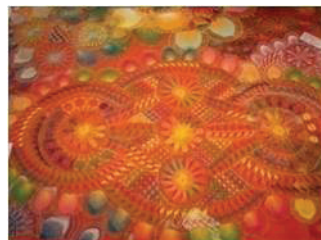
KYHA

Ñañomongeta arandukuaa ñane retãmegua rehe ohechaukáva mba'éichapa ñande paraguigua, techapyrã: jepokuaa, mba'épa ojeporu, umíva apytépe niko oĩ pantalla ojejapóva karanda'y roguégui, kambuchi, terere, ñane ñe'ẽ guarani, ao po'í, kyha, ha mba'é.

Mbo'ehára ogueru peteĩ kyha omoíva mbo'ehao korapýpe. Ñepyrürã, kyha opyta nandi oimeraẽ temimbo'e ojupi haçuáicha ipype.

1. Jajepy'amongeta mba'épa ñañanduraka'e jaipuru mboyve kyha: Oĩ piko mbaretépe ha'énte oipuruseva'ekue. Mba'e rehepa ojapora'e upéicha. Mba'éichapa oñeñandu umi oha'aröva'ekue oipuru haçuã kyha. Mba'épa jajapova'erã péicha jave.

• Jahechakuaa tekotevéha ñañomongeta mba'éichapa maymáva ikatu oipuru kyha, upekuévo jajepy'amongeta jaguerekoháicha derecho, jaguereko avei obligación.

Ajepy'amongeta

- a) Mba'é tembiapópa aguerohoryveraka'e.
- ã) Mba'é tembiapo rupive aikũmbyveraka'e. Mba'épa aikuaa pyahura'e.

Factor sociocultural oipytyvöva okakuaa ha oñemopyrenda haçua pe identidad nacional.

japo ko'ã mba'é:

Jajesareko ta'angakuéare ha ñañomongeta umi patrimonio avei arandukuaa ,guerekóva ñane retäme ha ohechaukáva ñane retä reko.
 ä) Mba'emba'épa ohechauka ñande reko paraguaiguáramo ha jajapo py'ýiva ñande róga ha mbo'éhaópe.

Banco de imágenes: Ruben Arguello

Identidad ou ñe'ë latín "identitas" gui ha ohechauka mba'éichapa peteĩ tekove ha tekove aty avei. Umi mba'é omoambuéva tekovépe ambue ha'eichaguágui.

Identidad nacional katu tekovekuéra reko peteĩ arandukuaa reheve, tapichakuéra apytépe, upe oikohápe, umi mba'é omopeteĩ chupekuéra ambuekuéra atýgui, upekuévo tetanguérape heñói avei umi Estado, heta jey ndojehúi upéicha, techapyrä: umi gitano, oguerékóva jepokuaa imba'ekuérateéva. Hebreokuéra niko tetä oímava ymaite guivéma, ha katu siglo XX mbyte rupi ae oiko chugui Estado de Israel.

Identidad nacional ha'é umi mba'é arandukuaa rehegua oguerékóva oñondive tekovekuéra oikóva peteĩ hendápe, ko'ã mba'é ohechauka mba'éichapa peteĩ tetä ha omoambue avei chupe ambuekuéra tetägui.

Identidad nacional ñane retä Paraguái

Umi mba'é ohechaukáva pe Identidad Nacional peteĩ tetäme ningo umi símbolo, ohechaukáva arandukuaa ha jepokuaa upe tetämegua, pirapire (guaraní), ñe'ë (Guaraní), ha mba'é.

Arandukuaa oñepyrü tekove omoambuéramo guare tekohápe oíva, tekove oipuru katupyry ha arandu oguerékóva omoambue haçua tekohapegua. Arandukuaa ñane retämegua heñoiva'ekue ojojuhúvo ha oñomoirüvo oñondive arandukuaa España pegua ha arandukuaa guarani, upéva omoñepyrü arandukuaa pyahu, ñane retä Paraguái pegua.

Arandu, jepokuaa ha ymaguare aporeko ñane retã Paraguái pegua.

Arandu ka'aty niko kuaa ka'aguypegua, upéva ñe'ë ojepuruetéva ñane retãygua apytépe, omomba'évo arandu ñande ypykuéra oguerekova'ekue ha oñembohasáva ñandéve ñande ypykuéra rupive heta ary aja. Upe ñembohasa ojehu ñe'ë rupive. Karai Helio Vera he'i Arandu ka'aty ha'eha mbo'épy oñemomba'éva ha ojehechakuaáva ñane retãygua apytépe, ha'e pe "filosofía del sentido común". Upevahína mba'éichapa maymáva aty iñarandukuaa reheve oikũmby ko yvy jaikoha, hekovekuéra okakuaahápe avei hetepy ojehekombó'ehápe".

Pe "arandu ka'aty" ñemomba'é ojehechakuaa ko'ëko'ëre ñane retãgua rekovépe, techapyrã: pohã ñana jepuru heta mba'asýpe çuarã, ñande ypykuéra oipuruvá'ekue ha ko'áça peve ojepuruva gueteri:

Tetã ningo oñemohenda heta mba'é rupive ha umi mba'é ombojoaju tetãyguakuérape oñondive, ikatu jepokuaa, ymaguare aporeko, jerovia ha hetaitewe mba'é oñondivepa omombarete pe identidad nacional térã ñane retã Paraguái reko.

Pohã ikatúva jaiporu ñamboyke haçua mba'évai Ojeguervia ojejapóramo angua'í ka'a rakãgui, oñeñangarekotaha mitã michivare oñemongarai peve chupe. Ohéo, oje'é ko mba'évai ohupytyha mitã michivape oñemboja vove hendápe máva nda'ipy'aporäiva. Ojehóramo pohanohára oipurúva pohã ñana rendápe, pohã ojavóva ha ñembo'é rupive máva oñeñandu porãvetaha, avei ikatuha okuera mba'asýgui.

Kambyryrujere, ikatu oguereko mitã michiva ha py'yive mitãrá'yva. Ojeguervia mitã ombotáramo ipy'a ikatu ipunga ha avei oñeñandu vai. Tyeraku, (jeta) ojeguervia ko mba'é vai rupive tekovekuérape nosëporã mba'eveichagua tembiapo, py'yinte ojavy. Anítei jajevy ñasë rire ñande rógagui. Agosto poty. Karrulin, pokõi pohã. Karai octubre; ja'uva'erã pete'i jehé'a ojejapóva pohãitãgui ani haçua ñane mboriahu térã japyta mba'eve'yre. Ojehova'erã pokõi tupãope. Viernes Santo jajahuva'erã osë mboyve kuarahy jaguereko haçua po'a.

Ojejuhúramo guare Kario Guarani ha español. Bajo relieve oíva Catedral Metropolitana táva Asunciónpe.

Ñane retã Paraguái heñói ha oñemopyrenda ñane ñe'ë guarani rupive ha'éva upe ombojoajuvéva ogayguakuérape. Sykuéra oipurúvo ko ñe'ë ohekombó'e imembykuérape jepokuaápe, jerovia, teko porã rehegua ha opaite mba'é ombohapéva ñane retã reko. Ñane retãygua oñe'ëvo guarani oñeñandu porãve, ha oipuru opaichagua atýpe oí jave. Avei oguereko jerovia imbaretéva ha upéva py'yiete ohechauka.

Ambue mba'é jajuhúva ñane retã Paraguái tembiasápe ningo pe España arandukuaa ñembojoaju arandukuaa guarani rehe. Ko mba'é oñepyrüva'ekue ary 1537pe, oñemohenda poräva'ekue ohóvo ojehu peve chugui ñane retã Paraguái mba'etee, upéva oñepyrü iñesãmbyhy ary 1811 guive, ñane retã isásóramo guare tetã Espáñagui.

Opa rire ñorãirõ Triple Alianza rehegua oñemombarete heta temimo'ã, ko'áva ndohechaukaiva'ekue ñane retãgua reko añete, uvei oñemboja hesekuéra temimo'ã vai ha tembiapo vai, ko'ã mba'é rupive ndojehechaporaiva'ekue ñane retãguakuérape 70 ary aja rupi. Oiko aja ñorãirõ Chácope ha upéi avei heta oñeñeha'áva'ekue oñemohenda porãjey ñane retã Paraguai-gua reko. Ha upéicha, ko'aça rupi umi mba'é ohechaukáva ñane retã Paraguái rekotee ñane pytyvõ jajohecha poräve haçua, avei ñamomba'ëve haçua ñane arandukuaa.

Ñane retãgua niko ohechakuaa hapicha remikotevë, nahakate'yi mba'évére, upéva jahechakuaa "Karu guasu" oï jave, oñeipepirü katuete mávape uguapy haçua okaru mesápe, oje'é jepi chupe "a buen tiempo" avei oï pe "óga guasu" há'éva túva ha sy róga py'yiete oñembyatyhápe jepi ogayguakuéra. Ñane retãguateéva niko ha'ëve, iñarandu, ikatupyry, oikotevënte oñemokyre'y ha omboyke tembiapo apo peichapeichante ýrõ vaivai.

Petei teko porã uguerekóva ñane retãgua irundy apytépe niko, iñakaguapy upe iñakärehe oikóva renondépe. Máva iñakãguapýva imba'apohápe ombyaty momarandu, ojepy'amongeta hese ha tekojoja reheve omohenda, ohechakuaa mba'épa oï porã ha mba'épa oivai imba'erã ha ambuekuérape çuarã, upéi ae oiporavo mba'épa ojavóta, upevarã uguerekova'erã pe techakuaa (upéva he'ise omaña mombyryve, ohechakuaa ha oikũmbykuaa avei).

Ambue mba'é porã uguerekóva niko pe templanza, upéva he'ise hekoguapy, nda'ipy'atarovái, oikuaáva upe ojavótava, ojogueraha poräva hapicha ha hekoha ndive, ndojogueraha porãi pe tekorei ojavóta vyrorei ndive. Efraim Cardozo, he'i pe paraguayó reko jesuitakuéra ohechakuaamava'ekue voi colonia tiémpope, he'ivo ha'eha "tekove ipy'aguapýva, iñe'ëndúva ha ipy'aporäva" Ndoipurúí ñe'ë pohýi ipochy vove. Capitán Juan Francisco Aguirre he'i hesekuéra "ipy'apytu'uha, heko marangatu, oporombohupakatúva ha oporombohorykuaáva.

Ambue mba'é porä niko pe Tekojoja, upéva he'ise heko marangatu, omomba'é hapichápe peteĩteĩme, upéva ogueru jerovia ha kyhyje'y. Tekojoja oĩgui jajapo ñane rembiapo hendaitépe. Techapyrä: Hendaitépe niko ñamomba'é umi mitä, mitärusu ha mitäkuña derecho. Kóva oñembohovake pokarë, mbarete, ñembotay térä jajetopáne tape po'ipe ndive.

Irundyha teko porä ñane retä Paraguaiqua oguerékóva niko pe py'aguasu, upéva heñoi oñemomba'égui hendaitépe jehasa'asy térä mba'é oguerúva kyhyje, máva ipy'aguasúva ndaha'ei katuete máva ndokyhyjeiva, ndoipurúva iñakä ha ojaopónteva oimeraë mba'é.

Paraguaiqua teete oguereko mbarete omomyiva chupe ojapo haçua hemimo'ä. Pe mbarete ndaha'ei pu'aka aõõnte, uvei ha'e temimo'ä oñemoambuéva mbarete arandu reheve. Oguereko kyre'y omomyiva chupe ojapo haçua tembiapo ijehegui. Oñeñorairöva'erä ate'y ndive hetaite oguerékóva.

Umi jepokuaa ojeja'póva gueteri ñane retäme ningo: ñembosarái ymaguare ko'áça peve ojejapo py'yiva: Kuairü kañy, Kavaju ári ñeñani, kalesita, toro ñemuña, karrera vosa, tatapy'i ári jehasa, paila jeheréi, yvyra syi. Tembi'ukuéra: sopa, chipa, chipa so'o, chicharö trensado, chicharö avati, pajagua maskada, mbeju, ryguasu ka'ë, vori vori, kaldo ava, batiburrillo, so'o apu'a, mandi'o chyryry katuete oiva oje'u haçua fiesta patronal aja taha'e San Juan ára (ñane retä pukukue rupi ojeguereko ko araguasu, upekuévo oñeñembosarái katuete pelota tata, toro kandil, Judas kái avei oĩ kambakuéra, ha mba'é), San Blas Ita pegua ha avei vy'aguasu Ovecha Rague rehegua Misionespe, ha mba'é. Ambue jepokuaa ningo Peregrinación Caacupe peve, upe arape hetaiterei oĩ ohóva oguata haçua, upéicha avei oĩ araguasu oñemomoräva tavaha rupi, techapyrä Kurusu ára, Kurusu Jegua reheve, todos los Santos ára jave ojeho cementeriope, Navidad ojeguromandu'ahápe Cristo onasehague, ary pyahu ha Reyes Magos ára. Semana sántape ojejapo pe Tupäsy ñuguiti ha umi estacionero opurahéi ha oñembo'e (ko'avahína kuimba'e meme).

Ñane retä Paraguái símbolo

Constitución Nacional ary 1992 pegua artículo 139pe, he'í ñane retä Paraguái oguerekoha ko'ä símbolo:

1. Pabellón de la República
2. Sello Nacional
3. Himno Nacional

Ary 1811 mboyve ñane retä ha'éva'ekue provincia España oisämbyhýva, upévare ojepuruva'ekue bandera España pegua. Ñane retä isäsóramo guare katu oñemboveveva'ekue Paraguáype bandera hovy, sa'y oguerekóva Virgen Nuestra Señora de la Asunción, Patrona táva rehegua. Ojepuruva'ekue 15 de mayo ary 1811 guive, 16 de junio upe ary peve. Ko poyvi hovy oguerekova'ekue pe ángulo oíva yvate gotyo peteĩ mbyja morotĩ.

17 de junio ary 1811pe, ojuhupiva'ekue ambue poyvi, Primer Congreso General oĩ jave, upe poyvi rectangular ha oguereko isa'ýpe mbohapy pehë, hovy, ogueromandu'áva Virgen de la Asunciónpe, oñemoirü hese poyvi España pegua pytä ha sa'yju. Ko poyvi pyahu oñemyasäi ñane retä Paraguáipe 15 de agosto ary 1811 peve.

Ikatu ningo oje'é pe ambue poyvi ojejapova'ekue ha'éha ñane retä Paraguái poyvi ñepyrüetegua, oguerekova'ekue sa'y, pytä, morotĩ ha hovy, ipekuépe ojojaite. Oñemyasäiva'ekue ára 15 de agosto ary 1812pe. Ja'é ningo ha'é hague poyvi ypyete ñane retä Paraguái pegua, Congreso ary 1812 pe guare guive ae ñane retäme ojequereko República ramo, upe ára peve ha'éva'ekue provinciante.

Pe Congreso Extraordinario ára 25 de noviembre ary 1842pe guare, oikuaauka ha, he'iuka ojepuruva'eräha pe tricolor 15 de agosto ary 1812pe ojepuruva'ekue añoite ha, anítei oñemyasäi ambueichagua poyvi. Oikuaauka umi Escudo Nacional (Nacional ha Hacienda pegua). Ñane retä Paraguái poyvi oguereko mbohapy sa'y ipehë peteicha ipekuépe (pytä, morotĩ ha hovy). Henondépe, poyvi oguereko peteĩ escudo leö rá'anga reheve, omoirü chupe peteĩ gorro frigio ha jehai he'íva "Paz y Justicia"; Hapykuépe oguereko ambue escudo, peteĩ palma rakä avei olivo rakä reheve oñemboapu'áva ha omongora peteĩ mbyjápe.

Ñane retã Paraguái poyvi escudo

Peteĩ henda gotyo ñane retã Paraguái poyvi oguereko escudo oficial ha ambue henda gotyo escudo Hacienda pegua.

Heráldica rupive ojehechakuaa ñande escudokuéra iporãitereiha, upévare oñehenói chupekuéra “Armas Puras”; ko’ã mokõi escudo nacional ningo oje’e oguerekoha “ánga ha teko”, ojehechakuaáva oñemoha’angávo ha ojehaívo “Paz y Justicia” upéva oĩ pe escudo rehe ñane retã Paraguái poyvi rehe, oĩ avei oliva ha palma ambue ape gotyo, he’iséva avei Paz y Justicia.

Escudo Oficial Blasonado :

Mba’éichapa:

A) Constitucional: “... pe Escudo Nacional, ijapu’a, ojehechakuaa peteĩ palma ha peteĩ oliva ojojuhúva iguy gotyo ha yvate gotyo katu nandi, imbytepekuéra oĩ peteĩ mbyja ha avei ojere hesekuéra jehai he’íva: República del Paraguay...”

Ä) Heráldica: Escudo ijapu’áva campo de platape (plateado), abismado (hyepýpe) peteĩ jasy oro guiguáva (dorada) yvága azur (azul) ári, ojere hese peteĩ corona ovación rehegua (glorificación ha triunfo) oguerekóva palma ha oliva sinoplepe (verde), oguereko Orla de gulespe (pytä) ojehai órope Título Nacional ha’éva: República del Paraguay.

CH) Simbolismo: Pe escudo ijapu’a, oguereko jey hyepýpe mbohapy apu’a, ha umíva he’ise “Dios, La Eternidad ha La Perfección”, apu’a ndoguerekóigui ñepyrü ha paha.

http://country.paraguay.com/sobre_paraguay/simbolos_patrios_la_bandera_paraguaya.php

Escudo oñemboguapy sa'y plata rehe, ohechauka tekoayhu, tekojoja, teko potĩ ha teko porã. He'ise py'amirĩ, potĩ, vy'a, añete, oĩmbáva ha oñembopoguymaha ija'éyva ñande rehe oñeñohẽy're tuguy.

Mbyja ohechauka esperanza tembiapo ijetu'úvape, jehupytyse mba'e porã, tembiapo hendaitepegua ñane retãme çuarã, po'a avei jeiko porã tenda ñane mba'eteévape. Ñanemomandu'a pe mbyja pyharevetegua ohesapeva'ekue ñane retã isäsóramo guare Espáñagui mayo ary 1811pe.

Yvága Azur rehegua (azul heráldicape ojechai kóicha) ojere mbyja rehe, ha ohechauka mborayhu ñane retã rehe, tekoarangatu, teko jerovia, teko porã, teko he'ẽ ha akãguapy.

Pe Corona Ovación rehegua ohechauka Honor ha Dignidad, oñemoirũ py'aguasu ha ñane retã Paraguái ñesẽ porã ñorãirõhápe; oguereko avei:

Palma, ohechaukáva tekojoja, pu'aka, ñe'ekuaa, martirio ha mborayhu.

Oliva, ohechauka py'aguapy, terakuã, arandu, teko oñembyai'yva ha jeiko porã.

Orla, ha'e mba'e héra guasuvéva ha oñemotenondevéva, ohechaukáva ñangareko porã título nacional rehe, isa'y gules (pytä), ohechaukáva py'aguasu, kyre'y, mbarete, kyhyje'y, vy'a, terakuã, pojera ha pu'aka ija'éyvare ñande rehe ñorãirõhápe tuguy ñeñohẽ reheve. Jaikuaa niko pe Orla ohechauhaha "Ñangareko" ha'eha pieza heráldica honorífica, hesakã ñandéve upéicha pe Orla ha'eha Protección Honorífica Título Nacionalpe. Mbytépe Escudo Oficial oguereko mbyja po apýra reheve.

República del Paraguay, ha'e ñe'ẽ ohechaukáva ñane retãha, oĩ órore, he'isehína pu'aka, ñane retã tuichaha, iporãha, soberanía, teko potĩ, verapy ha prosperidad.

Mba'éichapa Escudo Hacienda rehegua:

Pe leõ, he'ise mbarete, kyre'y tuichaha, soberanía, mando, coraje, ñangareko, magnanimidad, pojera ha py'aguasu. Orrepresenta ñane retã ha soldado paraguayope, ko'açagua, ipy'aguasúva ha oñorãirõtava heko säso rehe.

Pica, ha'e mboka ojepurúva ñorairörã ha ohechauka ñane retãygua katupyry ñorairõme.

Gorro Frigio, ohechauka säso ha ñane retã Paraguái ha'eha tetãtee.

Paz ha Justicia, he'isehína jeiko porã, py'aguapy, terekua, tekojoja, jeroviapy ha incorruptibilidad oipytyvõva ñane retã okakuaa haçua heta hendáicha.

Ñane retã Purahéi Guasu

Ñane retã isäso guive Dr. Francia ñesãmbyhy peve, ndajaguerekoiva'ekue Purahéi Guasu. Purahéi ñepyretegua ndojekuaái ijapoharépe ha ojeguerekova'ekue ary 1842pe, uperõ oiva'ekue arete oñemomandu'ávo ñane retã isäsohague. Umi Purahéi Guasu oiva'ekue niko héra: Himno a la Independencia, Himno Nacional, Himno Patriótico.

Don Carlos Antonio López ojerureva'ekue Vicente Lópezpe (Argentina Purahéi Guasu apohare) ohai haçua peteĩ ñane retäme çuarä, ha'e katu ndojaposéi. Ha upéi, karai Francisco Acuña de Figueroa ohai Purahéi ko'aça peve jaguerekóva.

Jehaípe omoíva'ekue música oĩ mbohapy téra: José Giuffra (músico italiano oikova'ekue Uruguaype), Francisco Debalí (húngaro oñenacionalisava'ekue uruguayo ramo) ha Francisco Acuña de Figueroa. Oĩ he'íva Francisco Sauvageot de Dupuis, (Franciape onaseva'ekue) omoihague música, ha katu ndojekuaái hembiapokue mba'ëveichagua.

Ñane retä Purahéi Guasu ojepuraheinera'e ñorairö Triple Alianza rehegua oñepyrü mboyve ha opa rire, ha upéi oñemoambue ijehaípe opyta poräve haçuáicha. Oíva'ekue heta versión Dr. Eusebio Ayala ñesämbhy aja, upévore osëva'ekue peteĩ Decreto 12 de mayo ary 1934pe ha oñemopeteĩ ñane retä Purahéi Guasu jehai avei pu porä mbo'ehára Remberto Giménez pytyvö rupive.

1. Amoimba ahaívo mba'éichapa ñane retäguatee:

Visión equivocada del ser Paraguayo	El ser paraguayo auténtico
Jekopa	
Radio So'ó	
Oparei	
Vai vai	
Hora paraguaya	
Ñembotavy	
Mbarete	
Pokarë	

2. Amombe'u jepokuaa ñane retämegua aimehaguépe.

3. Amombe'umíta mba'éichagua tembi'úpa ha'useve ha mba'e rehepa.

4. Amombe'u mba'éichagua jepokuaa aikuaa porä ha ambue jepokuaa aikuaaséva.

5. Amyesakä che ñe'ë rupive mba'éichapa ñañembosaraiva'erä peteĩ juego tradicional che rogaygua oikuaáva.

a) Ahechauka che irünguérape upe ñembosarái.

ä) Jaiporavo peteíva ha ñañembosarái.

6. Ogape, che rogaygua ndive rojapo tembi'u ñane retäme oje'úva rehegua. Upe aja rovy'a oñondive ikatu rehe roñopytyvö ha roikuaave oñondive.

7. Ñambosako’i concurso ñemoha’anga rehegua, upevarä ahechakuaáta mba’éichapa ñane retägua teete avei ñamoha’angáta símbolo ñane retämegua jahechaukávo mba’épa he’ise pete’itei. Ñaguenohë momarandu ñane retä Paraguái Puraheí Guasu rehegua ha ñamoha’anga.

8. Jahechauka ñane irünguérape ñane rembiapo.

9. Ahechajey

	Ahupyty	Ndahupytyi	Mba’ére
Amomba’e umi símbolo patrio			
Aikümbypaite mba’éichapa ñembosarái ñane retämegua			
Avy’a aganáramo ha ndachepochýi aperdéramo			

- **Mba’e tembiapópepa aikümbýveraka’e.**
Mba’e rehepa.

Reikuaápa

Pe heráldica oñepyrüva’ekue Edad Media aja oiko peve chugui código hendaitépe ojepurúva ojehechakuaa haçua mba’e atýpepa oñemohenda tekovekuéra, upéva oipuru karai yvy jarakuéra, ha upéicha ojehecha linaje, miembro, oí avei gremio, asociación, tavakuéra, villa ha territorio.

Ñomongeta opa haçuáicha conflicto

1. Ajesareko ta'angakuérare ha upéi ambohová:

a. Mba'épa ojapo tekove ta'angapegua.

ä. Mba'é rehepa tekotevë ñañomongeta ha ñaçuahë peteï ñe'ëme oï jave joavy tekovekuéra apytépe.

ch. Moöpa ikatu oñepyrü joavy.

e. Mba'eichagua joavy piko ikatu jaguereko ko'ëko'ëre ñande róga pe ha mbo'ehaópe.

CONFLICTO

Joavy, jeikovai téra ñorairö oïva tekovekuéra apytépe oimeraë mba'é rehe niko conflicto. Pe negociación ojehu umi oguerekóva joavy oñomongetáramo oñondive ha oheka mba'éichapa ikatu oñemoï peteï ñe'ëme opa haçuáicha jeikovai. Joavy tekovekuéra apytépe ojuhúva voínte oimeraë atýpe, oimeraë hendápe ha oñembohovake haçua ko mba'é tekotevë ojehechakuaa iporäha ñañomongeta jajogueraha porä haçuáicha maymáva ndive.

Opa haçua conflicto tekovekuéra ñaikotevë ko'ä mba'é:

- Pensamiento: he'ise mba'éichapa ñambohovakéta jeikovai jaguerekóva ambue ndive, techapyrä, jajepy'amongeta mba'éichapa ñambohovakéta jehasa vai, jahechakuaa jeikovai avei mba'éichapa ikatu opa ha, mba'épa ikatúne ojehu upéva ogehupyty aja.

- Afectividad: upéva ñane remiandu, mba'éichapa ñambohovake tembiasa, jahechakuaa mba'éichapa ñañeñandu oimeraëichagua jehasa renondépe ha mba'éichapa ikatu jajejoko, ko'yteve ñanembopochyséramo máva.

- Actitud: upevahína mba'épa ja'e ha jajapo ambuekuéra ñande rapicha rehe, upéva ikatu ojehecha, techapyrä, pojera, ñomongeta peteïteï, ñañomoï peteï ñe'ëme, py'a porä, ñahendukuaa oje'éva guive ñandéve, ñambohovakekuaa pe presión social.

Peteï mitä'í téra mitäkuña'í ndohechakuaaáiva téra ndohechakaséiva oïha ndoguerohorýva, ombopochy'ýre hapichápe téra iñangirúme niko ohechauka opaichagua actitud conflicto renondépe, taháe:

Oñeme'ë

Oñorairö

Oñemboty

Oñembotavy

Oñemoï hapicháre

Ko'ä mba'é ñane pytyvöta jajoko haçua conflicto:

a) Ame'ë ha oñeme'ë chéve momorä.

ä) Amombe'u mba'épa ndaguerohorýi ambopochy'ýre ambuekuérape.

ch) Ha'ekuaava'erä nahániri ojejerure jave chéve oimeraë mba'é ndaikatúiva ame'ë téra jajapo, avei ndachepochyiva'erä oje'e jave chéve nahániri.

- e) Ajerure pytyvö aikotevë jave, avei naiporäi ajeko ambuekuérare ikatu jave ajapo chejehegui tembiapo térä ambue mba'e.
- ë) Ahechakuaa ambuekuéra temimo'ä.
- g) Ajerure vove pytyvö, amombe'uva'erä mba'e rehepa ajerure.
- ç) Ame'ëva'erä aguije máva che pytyvövape.

Temimo'ä ñanepytyvötava jajoko haçua conflicto:

- a) Jahechakuaa oñepyrü jave joavy. ä) Ñaikümbý ambue tekove remiandu.
- ch) Ñamyesakä mba'e rehepa añetehápe oí joavy. e) Ñambojoaju oñondive mba'e rehepa ojehu joavy ha mba'épa ikatu ou hapykuéri. ë) Jahechakuaa mba'éichapa ikatu ñahundi joavy. g) Jajepy'amongeta mba'ëmba'épa ikatu ou joavy rapykuéri, iporäva térä ivaíva.

Temiandu ñanepytyvötava jajoko haçua conflicto:

- a) Jajepy'amongeta ñañe'ë mboyve térä ñane rembiapo mboyve.
- ä) Jajoko ñe'ë pohýi térä tembiapo vai oporombopochýtava.

- 2. Jaiporavo umi mba'e ñanepytyvötava jajoko haçua conflicto ha ñamoha'anga
- 3. Ahechajey che remimo'ä, remiandu ha mba'épa ajapo:

Amongurusu mba'éichapa che reko			
	Py'yi	Sapy'a	Araka'eve
Aporoguerohory			
Ajeguerohory jave ame'ë aguije			
Ha'e nahániri mba'ejerurépe, ndaikatúi jave ajapo			
Ndacheepochýi oje'éramo chéve nahániri			
Ajerure pytyvö aikotevë jave			
Ame'ë aguije máva che pytyvövape			
Ajepý'amongeta mba'éichapa ikatu ahundi joavy			
Ajejokokuaa			

Tekovekuéra ndaikatúi vove omohu'ä joavy oguerekóva, upéicharö ikatu ojerure ambue tekovépe pytyvö, upéva héra mediador, máva oñeha'ätava umi oiko vaíva oñemoí haçua peteí ñe'ëme ha opyta porä jey haçua oñondive.

Atýpe ñamoñe'ë momarandu ha upéi ñamba'apo:

Mba'épa ikatu jajapo oí jave joavy

- Ñorairö: Peteíva oñeha'ämbaite ha'e he'íva térä oimo'áva ojejapo haçua.
- Ñeme'ë: Peteíva oheja ambue ojapo upe he'íva térä oipotáva, heta jey péicha ojejapóvo opa joavy ha, ambue jey ikatu ndohejaporäi máva oñeme'ëvape.
- Ñaçuahë peteí ñe'ëme: Ojeheka tape py'aguapy reheve moköive ojoavýva opyta porä haçuáicha oñondive.
- Hejarei: Oí ohóva máva ipochyha ndive renondégui, térä oñembyesarái chugui, péicha jave ndopáiri joavy.
- Ndojapói mba'eve: Péicha jave máva ohejánte ohasa arakuéra ndojaposéigui mba'eve térä oha'arögui iñambue umi mba'e ojuhúva.

4. Jahai mba'e porã ha mba'e vai oguerúva conflicto ñehundi

Mba'éichapa ikatu opa conflicto					
	Ñorairö	Ñañemoi petei ñe'ëme	Jahejarei	Ndajajapói mba'eve	Ñañeme'ë
Mba'e porã					
Mba'e vai					

MBA'ÉICHAPA IKATU ÑAÆUAHË PETEÏ ÑE'ËME

Ñemotenondeseve

Moköi tekove ojoavýva apytépe, máva oñeha'ã oñemotenonde, upevarã oipuru japu, ombotuichave oimeraë mba'e, oñemombarete upe he'ívape, oporoa-menasa, oho, ha mba'e.

Mba'apo pytyvöme

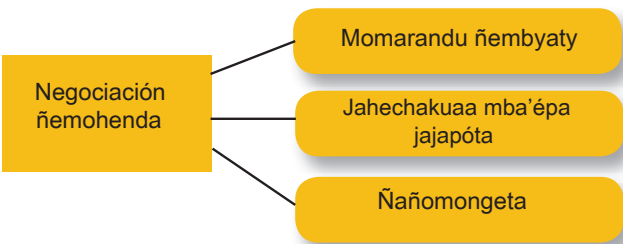
Péicha jave tekovekuéra oñopytyvö tembiapo apópe, maymávape osë porã haçuáicha. Upevarã ikatu: ñahendu, jahechakuaa, ñamyesakã, jajeporeka mba'e hendaitepegua rehe, ha mba'e.

Ha'eñóva

Ndojehechakuaái ambue remikotevë, máva ohechakuaa hemikotevënte. Upéicha jave: máva oñeha'ã ohupyty haçua hetave mba'e, ndoikuaaséi hapicha remiandu ha noñeha'ái oipytyvö chupe. Ko mba'e ombyai jeiko porã tekovekuéra apytépe pya'e voi.

Chemandu'a...
Ñañemongeta jave tekotevë ñamyesakã porã mba'épa jahupytyse ha upéi jahechakuaa mba'eraëpa oñeikotevë.

Ñamoñe'ë ko'ã tembiasa ha upéi ñañomongeta hese jahechakuaa haçua mba'épa tekotevë ojejapo

Tembiasa 1ha.

Moköi mitäkuña oñoermáva oñorairö petei naranja rehe, moköivévante oipota upe yva, noguahëigui petei ñe'ëme oho hikuái isy rendápe.

Mba'épa ojapóta isykuéra...Ome'ëtapa naranja imemby tuichavévape, michivévape teräpa omboja'óta mbytépe.

Iporã niko jaikuaa porã mba'e rehepa oi joavy. Upevarã ñambohovái ko'ã porandu:

- a) Mba'éichagua conflictopa oi.
- ã) Iporäpa jaipuru mbarete koichagua joavýpe. Mba'e rehe.
- ch) Mba'e rehepa tekotevë ahechakuaa upe moköivéva oimo'áva, opa haçua conflicto.
- e) Mba'e rehepa ndaikatúi oñemohu'ã joavy ojehechakuaa'yre ambue remimo'ã.
- ë) Mba'épa ojehúta peteiva remimo'ãnte ojehechakuaáramo, upévare opyta porã ha ambue katu nahániri.

Peteiva oipotá naranja pire omoi haçua tórtape, ambue katu ho'use naranja. Moköiveva ikatu oguereko upe oipotáva.

Tembiasa 2ha.

Petei mbo'ehára oçuahë mbo'ehakoty'pe syva cha'i reheve, ipochyramoguáicha, ha oñepyru osapukái temimbo'ekuéra oñe'ëvape. Ambue mbo'ehára oçuahë vove mbo'ehakoty'pe katu opukavy temimbo'ekuéra oñe'ëvape avei. Ha'e ojerure porä chupekuéra okiriri haçua.

Ñahesa'yijó

- a) Mba'éichapa jahecha ko'ä mba'e ojuhúva.
- ä) Mba'éichapa ombohováita temimbo'ekuéra moköive mbo'ehárape.
- ch) Mba'e rehepa napeteichai temimbo'ekuéra ñembohováí.
- e) Mba'éichapa opakuaa joavy.
- g) Iporä piko Peteiva oipurúramo mbarete.

Interés ha mbarete

Joavy ñehundi ikatu ojuhupyty ojeipurúvo mbarete téra pu'aka hendape'y, naiporái péicha ojejapo ndojehupyty'gui hendaitépe joavy ñehundi. Avei oñemohu'á joavy ojehechakuaaraëramo upe ojeipotáva, upéi máva derecho ha ipahaitépe ojeipurú mbarete.

Mba'épepa ojoavy posición ha temikotevë

Posición ha'e mba'épota ñepyru oiva oñeñomongeta jave, ha temikotevë katu mba'érehepa ojeipotá upe mba'e.

Tembiaporä

1. Ehechakuaa tembiasa 1ha. avei 2ha. pegua posición ha temikotevë.
2. Mba'éichagua negociación jahechakuaa ko'ä moköi tembiasápe.

Negociación oñemopyrendáva mba'épota ha temikotevëme

- a) Omomomyry tekovekuérape joavýgui.
- ä) Ojesareko temikotevë rehe ha omboyke mba'épota.
- ch) Ohechakuaa mba'embra'épa ikatu ojejapo ojeiporavo mboyve.
- e) Oñeçuahë haçua Petei ñe'ëme oñemboyke temiandu.
- ë) Ohechauka mba'éichapa ikatu ojejapo

Tekoha mba’apo ñepytyvõme rehegua...

Joavy opa vove mbo’ehaópe oipytyvõva’erä temimbo’e okakuaa haçua hetepýpe. Maymáva mbo’ehao pegua iñambueva’erä oikóvo chuguikuéra tekove oikuaaha’áva. Temimbo’ekuéra ohechakuaava’erä naiporäiha oñeñorairõ uvei iporäha jaiko porä oñondive, ñañoipytyvõ oí vove tembiapo ha, anítei ñañoemoise tenondete ambuekuéra ñande rapichágui.

Oí jave competencia temimbo’e oñeha’ä osë haçua tenondete omboykévo ambuekuérape, upevarä ojapo ikatumíva guive jahechápa ogana. Tekoha ñepytyvõ reheguápe katu temimbo’ekuéra omba’apo oñondive ohupyty haçua upe ojejeruréva chupekuéra. Upevarä oñomongeta py’yi, omombe’u hendaitépe opaite mba’e, pytyvõ rekávo.

6. Ahechajey

	Ahupyty	Ndahupytyí	Mba’ére
Ñomongeta rupive ahundi joavy ko’eko’emegua			
Ajapo hendaitépe ojejeruréva chéve			
Aporoipytyvõ tekotevë jave			
Avy’a agana vove ha ndachepochýi naganáiramo			

Mba’e tembiapópepa aikümbýveraka’e. Mba’e rehepa.

Mba'épa he'í artículo oíva ñane Constitución Nacionalpe obligaci3n oguerek3va Estado ha ambueku3ra ogaygua derecho rehegua.

1. Ajesareko porä ko'ä ta'anguerare ha ambohová:
 - a) Mavamávapa oí ko'ä ogayguápe.
 - ä) Mba'épa ojapo máva oíva peteí ógape.
 - ch) Maymáva ogapy piko peteichagua meme teräpa nahániri.
 - e) Mba'éichapa che rogapy

"Ogaygua derecho"

Ogaygua niko tekotevë oí haçua tekove ha tekove aty, oñekotevëterei hese, upévore oñemotenonde "Constituci3n Nacional de la Repúbrica del Paraguay" pe, upépe jajuha mba'éichapa oñemohendava'erä, oñeñangarekova'erä ogaygua rehe ha oñemoherakuä tekove aty mba'e poräramo.

Ogapýpe ojehekombóe mba'éichapa jaiko poräva'erä tekoveku3ra apytépe, upévore pe Constitución Nacional omboysí tembiapoukapy oipytyvõtava tekoveku3rape heñoivo ogapy ha umíva oñembohéra "derechos de familia" upépe ojehechakuaa umi derecho, mba'épa ojapova'erä ména ha tembireko omendávo ojoeha. Péicha avei jajuha ipype mba'éichagua instituci3npe oñangarekova'erä ogaygua derecho rehe ojejapo haçua hendaitépe, Léipe he'iháicha.

Constituci3n Nacional ary 1992 peguápe jajuha ogaygua derecho ku3ra.

OGAYGUÁRE ÑANGAREKO

Ogaygua rupive niko tekoveku3ra aty oñemopyrenda. Oñeñangarekova'erä hese. Oike avei ijapytépe kuimba'e ha kuña joaju, mitängu3ra ha aty oñemopyrendáva túva téra sy rehe iñemoñare ndive. (art. 49).

Reikuaápa
 Constitución Nacional ha'e ñande Ley fundamental omohendáva ñane retä peteí Estadoicha.
 Constitución Nacional ary 1992 peguápe oñemoiva'ekue heta tembiapoukapy oipytyvöva hetave haçua beneficio legal ogayguaku3rape çuarä.
 Moöguípa oñeguenohë: Constitución Nacional ñane retä Paraguái pegua ary 1992.

DERECHO OGAPY ÑEPYRÜRÄ

Maymáva tekove oguereko derecho oguereko haçua ogapy, upéva oñepyry vove kuña ha kuimba'e peteichante oguerekóta derecho ha obligación. (art. 50).

ÑEMENDA REHEGUA

Ley omyesakäta mba'éichapa kuña ha kuimba'e omendava'erä, mba'épa oikotevë, mba'e rehepa ikatu ojoeja, mba'éicha javépa opa ñemenda ha mba'épa ou hapykuéri, mba'éichapa oñeisämbyhýta mba'eita moköivéva mba'éva ha ambuekuéra derecho avei obligación oguerekóva hikuái. Kuña ha kuimba'e oñomoirüva omenda'yre, ndaipóriramo mba'eve ojokóva chupekuéra omenda haçua, ha ndojoejamo'avéimava, omendavaichaguánte avei, ley he'iháicha. (art. 51)

MITÄNGUÉRA REHEGUA

Tuvakuéra ha sykuéra oguereko derecho ha obligación oñangarekóvo, omongarúvo, ohekombóévo mitä michivape. Ley rupive ojehechakuaáta mba'éichapa oñesancionáta máva nombahasáiva pe asistencia alimentaria.

Maymáva mitä ogaygua peteichante ley renondépe. Ley ohechakuaáta avei mba'éichapa ikatu ojekuaa porä mávapa túva. Documento personal ñemoñarenguéra reheguápe ndaikatúi ojehai mba'eve. (art. 53)

MITÄ ÑANGAREKO

Ogaygua, sociedad ha Estado oñangarekova'erä mitänguérare okakuaa porä haçua, oipuru haçua iderecho, oñangareko hese jehejareígui, ñemongaru'ígui, rairögui, jejahéi, tráfico ha explotacióngui. Oimeraëva ikatu ojerure sambyhyharakuérape tojejapo hendaitépe umi garantía ha toñesansiona umi ndojapóivape ko'ä mba'e. Oïramo joavy, mitänguéra derecho oñemotenondeva'erä. (art. 54)

BIEN DE FAMILIA

Artículo 59 pe ojehechakuaa mba'éichapa oñeñangarekova'erä ogaygua ñemopyrenda rehe:

Ogaygua: Tekovekuéra aty oñopehënguéva ha ikatúva oiko oñondive petei ógape téra nahániri. Tekovekuéra hekópe ojoguáva, oimo'áva petei hendáicha ha ojoajúva o'igui tekoayhu ijapytepekuéra.

Reikuaápa

Ley 2170/03 Bien de Familia rehegua, oñemyatyrö guive, kóva rehe natekotevëvéi ojehepyme'ë ojejapo haçua, upéva natekotevëvéima umi profesional derecho rehegua avei intervención judicial. Oñeguenohë: Diario abc color gui.

Pe bien de familia niko ojehechakuaa ha oñemomba'eterei, Ley he'íta mba'éichapa oñesambyhýta. Upépe oñemohenda óga ha ipype oi'va, mueblekuéra ha tembipurukuéra mba'apo rehegua, ko'áva ndaikatumo'ái oñe'embarga.

Oñeikümbý Bien de Familia ramo pe institución jurídica óga jára oipurúva omboyke haçua comerciogui ha oheja hogaygua mba'erä, Leype he'iháicha.

Ojehupytyse niko, "ogaygua rehe ñeñangareko, ha'ekuéra oiko haçuáicha ijehegui, avei ani haçua ambuekuéra ndaha'éiva hesegua ojapo mba'eve ivaíva hese, taha'e jepera'e ogaygua mba'e ñesambyhy hendape'ý térä jepuru vai."

Mba'éichapa oñemohenda pe Bien de Familia

1. Mavamávape çuarä piko pe Bien de Familia

Código Civil oguereko tembiapoukapy ko mba'e rehegua ha umi modificación he'i kóicha: "Ikatu ohupyty pe bien de familia: 1) ména ha tembireko; 2) concubinokuéra kuimba'éva térä kuñáva, taha'eha'eháicha upe ñemoirü; 3) mitanguéra onaséva ñemoirü rupive, umi adoptivo avei, michietéva ha umi oguerekóva incapacidad kakuaáramo jepe; 4) tuvakuéra ha ambue ha'ekuéra mboyve guare, oguerekóva 70 áñogui hetave térä oikotevéramo taha'eha'éva upe edad oguerekóva; ha, 5) pe constituyente tyke'yra michiva térä oguerekóva incapacidad. Avave ndaikatumo'ái oconstitui hetave pete'i propiedadgui taha'e urbana térä rural bien de familia ramo".

Ñamba'apo

1. Jahai térä namoha'anga umi tembiapoukapy ñande rogapegua.
2. Jahechakuaa atýpe mba'épa ojejapo ha mba'épa ndojejapói.
3. Jahechauka ñane rembiapo ambuekuérape.
4. Ñamo'i oñondive ñane rembiapokuéra, pete'i arandukáicha.
 - a) Ñañemo'i pete'i ñe'ême jahechakuaávo ñane rembiapo.
 - ä) Jahai ficha ojehechatahápe umi mba'e ñamba'apohague.

5. Moköimoköi :

- a) Jajeporekáta artículo oñe'éva ñande rehe mitä ha estudiante ramo.
- ä) Jahaíta mba'éichapa jahecha umi artículo.
- ch) Ñañembosarái tembiapo hérava "Haciendo postas con la Constitución" ojoguáva mba'érepy jehekápe.
 - Ñamba'aporaë mbo'épy rehe mbo'éhaópe.
 - Upéi mbo'éhára ohaíta pista kuation rehe, umíva omohendakuaava'erä mbo'éhao korapýpe.

- Ñañoimirü atýpe ha jaiporavo aty rerarä.
- Oganáta aty omohu'ä porävéva pe circuito. (Iporäta ojeguerekóramo jopói upe atýpe guarä).

6. Amoha'anga ko'ä pa'üme

	Ahupyty	Ndahupytyí	Mba'ére
Tembiapo ajapova'ekuépe añeñandu porä amba'apo jave atýpe			
Amomba'é che irünguérape ha mba'éichapa hikuái			
Ahechauka chekatupyryha aikuaavévo ogaygua derecho			
Ahechauka teko marangatu ahechaukávo che rembiapo			

Aranduka ojepuruva'ekue

PARAGUAY. Presidencia de la República. (1992) *Constitución Nacional de la República del Paraguay*. Asunción: Imprenta Nacional.

PARAGUAY. Ministerio de Educación y Cultura. (2008). *Programas de Estudio, Segundo Ciclo*. Asunción.

PARAGUAY. Ministerio de Educación y Cultura. Agencia Española de Cooperación Internacional. (2006). *Estudios Sociales 1,2,3. Ñañemoaranduke; Proyecto de Educación a Distancia*. Asunción: Mercurio.

PARAGUAY. Ministerio de Educación y Cultura. (2007). *Estudios Sociales 5º Grado; Programa Escuela Viva Hekokatúva*. Asunción: SD.

ACADEMIA PARAGUAYA DE LA HISTORIA. (2009). *Historia Paraguaya, Homenaje al Bicentenario de la Independencia, 1811-2011*. Asunción: Academia Paraguaya de la Historia.

ECHEVERRÍA, E. (2010) *Filosofía para niños: Taller sobre el desarrollo del pensamiento a través de la filosofía, un aporte para la formación docente*. Asunción: CELAFIN – UCA.

CARDOZO, E. (1995). *Apuntes de la historia cultural del Paraguay*. Asunción: Litocolor.

CHÁVEZ, J. C. (1989). *Compendio de Historia Paraguaya*. Asunción: Diario Última Hora.

DOWER, M. (2002) “*Patrimonio + turismo = ¿desarrollo?*”. Trabajo presentado en las Jornadas de Primavera, Universidad de Alicante, España.

EDITORIAL SOL 90. (2009). *Atlas Mundial Ilustrado, América del sur. Tomo 5 y 6*. Buenos Aires: Sol 90 – Salvat.

FERREIRÓS, L. (1998). *Mediación en la escuela*. Buenos Aires: Aique.

GISSI, J. (1995). *Identidad Latinoamericana. Cultura e identidad en Latino América*. Santiago de Chile: ICHEH.

- LACHI, M. Compilador. (2004) *Insurgentes, La resistencia armada a la dictadura de Stroessner*. Asunción: Novapolis, Arandurã.
- MIÑO, L. (2001). *La organización cooperativa y el cooperativismo*. Asunción: Copyservice.
- NAVAS, D. (1995). *Aporte de las cooperativas a un proceso de desarrollo con equidad en América Latina*. Turín: OIT – ALCECOOP.
- PRADOS PÉREZ, E. (2001) “*Turismo cultural: un segmento turístico en expansión*”. Universidad de Cádiz, España, I Congreso virtual de Turismo cultural.
- ROJAS, R. (2011). *Programa de Mediación en Paraguay. INCECIP (Instituto de Estudios Comparados en Ciencias Penales y social)*. USAID (Agencia Internacional de los Estados Unidos para el Desarrollo).
- RAFFINI, J. (1998). *150 maneras de incrementar la motivación en clase*. Bs. As: Troquel.
- UNIVERSIDAD DE COSTA RICA. Escuela de Geografía (2008). *Geografía Económica*. Melvin Lizano Araya.
- VERA ANTONELLI, M. (sd) *Derechos Humanos en la escuela*. Asunción: Fundación en Alianza.

Sitios web ojepuruva’ekue:

- <http://comercioexterior.banesto.es/es/explore-mercados/perfiles-de-paises/brasil/economia> 2 de mayo 2011 11:04am.
- <http://www.digimaps.com>. 12 de junio de 2011. 20:30
- <http://www.lanacion.com.ar/1367973-cada-sector-economico-se-expande-a-su-propio-ritmo> 2 de mayo de 2011. 10:40am.
- http://www.mef.gub.uy/documentos/presupuesto/r2007_informe_economico.pdf 23 mayo 09:50am.
- <http://www.oei.es/pensariberoamerica/colaboraciones18.htm>. 12 de junio 2011. 14:00.
- <http://www.todogeografia.com>. 12 de junio de 2011. 19:00.
- http://www.turismoenuruguay.com.uy/contenidos/contenidos_masinfo.php?id=28&path=0.536.28536&secc=contenidos. 23 mayo 2011. 09:00am.
- http://es.wikipedia.org/wiki/Econom%C3%ADa_de_Bolivia 2 de mayo de 2011 11:30am.
- Microsoft® Encarta® 2009. © 1993-2008 Microsoft Corporation. Reservados todos los derechos.

